

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100172 4528

U

Eab

Supplement

SKOLOVERSTYRELSEN 1971

Lägerskola

Lgr 69 II: Läg

Läroplan
110a

Pedagogiska biblioteket

Lgr11

Läroplan för grundskolan

SKOLEÖVERSTYRELSEN

Utbildningsförlaget

Supplement

Ex. 2

Lägerskola

Kompletterande anvisningar och kommentarer

Förord

Läroplan för grundskolan består av en **allmän del** (del I) och en **supplementdel** (del II), båda utfärdade av SÖ enligt förordnande i Kungl Maj:ts brev den 29 maj 1969.

Supplementdelen innehåller kompletterande anvisningar, kommentarer och exempel till kursplanerna och till vissa avsnitt i allmänna anvisningar för skolans verksamhet. Av praktiska skäl är den uppdelad på häften, varierande i fråga om både omfång och karaktär.

SÖ avser att efter hand revidera och komplettera supplementdelen med hänsyn till erfarenheterna vid läroplanens tillämpning. SÖ är därför angelägen om att sådana erfarenheter på lämpligt sätt och efter hand förmedlas till SÖ.

Stockholm den 1 december 1971

Kungl Skolöverstyrelsen

- Produktion* ● 1972 Svenska Utbildnings-
förlaget Liber AB
- Formgivning* ● Paul Hilber
- Fotografer
och bild-
leverantörer* ● Per Anders Thunkvist 5
Pressens Bild 13, 19, 21
Hans Jörgen Karlsson 28
Gösta Andersson 37
- Producent* ● Rune Jarenfelt
- Tryck* ● Bröderna Lagerström AB
Stockholm 1972

ISBN 91-47-86080-4
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Innehåll

Allmänna synpunkter 4

Historik 7

Den svenska lägerskolans uppkomst och utveckling 8

Olika former av lägerskola 9

Lägerskolans genomförande 10

Förberedelser 10

Studieort och förläggning 10

Föräldrakontakter 10

Ekonomisk planering 11

Planering av resor 12

Lägerskolan i det ordinarie skolarbetet 14

Undervisningens organisation i hemskolan under en lägerskolvistelse 14

Arbetssätt 14

Studieprogrammets organisation 14

Verksamhetsformer 15

Indelning i arbetsgrupper 15

Lärares roll i lägerskolarbetet 15

Friluftsverksamheten 16

Arbetet under en dag på lägerskolan 16

Arbetsuppgifter av generell art 16

Exempel på några olika typer av fördjupningsuppgifter vid naturstudier 20

Reservprogram vid otjänlig väderlek 22

Gemenskap och samverkan 22

Elevgrupper 23

Ordningsfrågor 23

Fritiden 24

Specialundervisningen och lägerskolan 24

Efterarbete 24

Förutsättningar för redovisningen 25

Redovisningens utformning 26

Utvärdering 29

Bilagor. Exempel på genomförda lägerskolor på grundskolans olika stadier (lärarrapporter) 30

Bilaga 1. Lägerskola på våren i årskurs 3 30

Allmänna förutsättningar 30

Förläggning 30

Utrustningslista 30

Program 31

Utvärdering 31

Bilaga 2. Lägerskola på hösten i årskurs 5 32

Allmänna förutsättningar 32

Information till föräldrarna 32

Program 33

Utvärdering 35

Bilaga 3. Lägerskola på våren i årskurs 8 36

Allmänna förutsättningar 36

Information till föräldrarna 36

Gruppernas val av arbetsuppgifter 36

Exempel på program 37

Exempel på detaljprogram för en kamrat-afton 38

Exempel på elevinstruktioner 38

Exempel på elevredovisningar 39

Allmänna synpunkter

Vid lägerskolverksamhet får elever i samband med internatförläggning under ett par dagar eller vanligen omkring en vecka genomföra i förväg planerade studier av naturen och människornas liv och verksamhet på en annan plats än skolorten. Verksamheten utgör sålunda en del av den reguljära undervisningen och innebär ett värdefullt komplement till denna. Även yngre elever kan delta med god behållning. Lägerskolan bör därför om möjligt introduceras redan på lågstadiet, tex genom att man låter en heldagsutflykt utvecklas till två eller flera exkursionsdagar med mellanliggande övernattning.

Lägerskolverksamheten behöver inte nödvändigtvis förläggas särskilt långt borta från skolorten. Tvärtom är det angeläget, att inte alltför stor del av den anslagna tiden går åt till transporter. Det är emellertid väsentligt, att eleverna får möta natur och bygd av annat slag än de är vana vid. Detta kan vanligtvis möjliggöras inom ett inte alltför långt avstånd från skolorten. Allmänt kan också sägas, att en ursprunglig bygd med måttligt komplicerade former för människornas individuella och gemensamma liv och arbete och en så långt möjligt orörd natur är att föredra framför allfarvägar och turistcentra, även om lägerskolverksamheten på en sådan ort skulle innebära enklare förläggnings- och arbetsförhållanden.

Av många skäl är höst och vår lämpligaste tidpunkterna för lägerskolverksamhet i vårt land. Även möjligheten att förlägga den till vintern bör emellertid beaktas. Arbetslivet och den kulturella verksamheten i en bygd kan vanligen utan större olägenhet studeras oberoende av årstiden. Livsyttringarna i naturen är visserligen mindre påtagliga under vintern, men de är fördens skull inte mindre intressanta. Speciellt om eleverna tidigare varit med om lägerskolverksamhet under en viss vegetationsperiod, kan det finnas skäl att med hänsyn till undervisningens syfte och elevernas intresse all-

varligt överväga om inte en annan årstid vore lämpligare för en upprepad lägerskolvistelse.

Arbetet vid en lägerskola bör förberedas gemensamt av eleverna, medverkande lärare och annan personal. Lägerskolverksamheten bör planeras och genomföras så, att eleverna under hela vistelsen känner medansvar för såväl utformningen totalt sett som för trivseln. Arbete i grupper bör vara den vanligaste arbetsformen. Möjligheterna att skaffa sig erfarenheter från olika miljöer utanför skolan och hemmet bör utnyttjas, liksom möjligheterna att umgås med andra människor. Studierna, som centreras kring de konkreta studieobjekten, bör ge eleverna möjligheter att mera självständigt och under friare former göra iakttagelser, samla och värdera resultat. De bör ge eleverna tillfälle att på ett konkret sätt uppleva sambandet mellan företeelser i naturen och i människolivet.

Ett väsentligt värde i en väl genomförd lägerskolverksamhet ligger däri, att den genom grupp- och kamratlig samvaro skapar en naturlig samhörighet mellan alla deltagare och på så sätt ger ovärderliga erfarenheter för det fortsatta skolarbetet. Upplevelsen av ett gemensamt ansvar för varandra och för arbetet kan ytterligare förstärkas genom att lägerskolverksamheten på planeringsstadiet blir föremål för öppna diskussioner kring önskvärd, lämplig och realiserbar uppläggning. I samband därmed är föräldrarnas medverkan både önskvärd och värdefull.

Lägerskolan skall alltså så långt det är möjligt utgöra en naturlig del av skolans reguljära verksamhet och ge möjligheter till en kontinuerlig utveckling av de konkreta studierna inom skolans samtliga årskurser och ämnen.

För att tillvarata lägerskolans rika möjligheter att omsätta grundskolans allmänna målsättning i praktisk tillämpning bör eleverna om möjligt beredas tillfälle till lägerskolvistelse flera gånger under sin

skoltid. På lägerskolan skall man företrädesvis syssla med sådana aktiviteter som man inte kan utöva i den reguljära skolmiljön.

Anordnandet av lägerskola förutsätts ske i samförstånd mellan skolstyrelsen, vederbörande rektor och berörda lärare.

Elevernas föräldrar bör i god tid informeras om den planerade lägerskolans syfte och uppläggning. Föräldrarnas samtycke är en förutsättning för elevens deltagande i lägerskola.

Såvitt möjligt bör samtliga elever i klassen delta i den anordnade lägerskolan. Om på grund av hälsoskäl tvekan råder, huruvida elev skall delta i lägerskola, skall samråd ske med skolläkare eller skolsköterska. Sjuk elev bör stanna hemma. Sådan elev kan eventuellt efter tillfrisknandet resa till lägerskolan.

För elever som av annat skäl inte kan delta bör undervisning ordnas under den tid lägerskolan pågår.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

En lägerskola bör i allmänhet inte omfatta mer än fem skoldagar.

Lägerskolveckan bör noga förberedas och planläggas organisatoriskt, metodiskt, studietekniskt och kunskapsmässigt. Läraren bör vara väl förtrogen med lägerskolanläggningen. Samråd rörande planläggningen bör ske med såväl den egna skolledningen som skolledningen på den aktuella lägerskolorten.

I god tid före avresan till lägerskolan skall rektor underrätta skolchefen om resan.

Rapport angående under läsåret anordnade lägerskolor skall genom rektors försorg inges till vederbörande skolchef. Rapporten bör innehålla uppgift om deltagande klasser, elever och lärare (ledare), tidpunkt och förläggningssort för lägerskolan samt om gjorda erfarenheter.

Beträffande **brandförsvaret** på lägerskolor gäller samma föreskrifter som vid institutioner tillhörande socialvården. Föreskrifterna finns i socialstyrelsens "Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor" nr 188, maj 1966. Även den kommunala brandordningen reglerar verksamheten. Särskilt framhålls att det är förbjudet att röka på platser där brandrisken är stor, att använda öppen eld där fara för antändning föreligger, att använda öppna elektriska strålkaminer samt att ta bort fläckar med brandfarlig vätska.

Larmsignal i händelse av brand skall kontrolleras innan inkvartering sker.

Föreståndaren eller annan ansvarig skall göra kvällsrund genom alla utrymmen en halvtimme efter det att eleverna gått till sängs och därvid också kontrollera att inga påkopplade eller strömförande elektriska strykjärn etc blivit bortglömda.

I anslutning till inkvarteringslokalerna måste nattetid alltid finnas en person i ansvarig ställning som kan träda i tjänst, om situationen så skulle kräva.

Om lägerskolan är förlagd vid sjö eller hav, måste man se till att livräddningsmateriel finns lätt tillgänglig. Vid färder i småbåtar bör eleverna ha flytvästar. Livräddningskunniga ledare eller deltagare måste alltid finnas till hands vid övningar vid eller i sjöar och hav.

Försäkringsfrågorna måste ägnas stor uppmärksamhet. Man måste kontrollera med skolledningen att elevernas kollektiva försäkringar gäller även under vistelsen på lägerskolan. Så länge enskild person i allmän tjänst inte skyddas mot ersättnings-

anspråk för skada som uppkommit genom hans tjänsteutövning bör också lärarens personliga ansvarighetsförsäkring kontrolleras. Samma förhållande gäller övrig personal som medföljer på lägerskolan.

Historik

Den första lägerskolan organiserades i England sommaren 1906 med en flickskolklass från Bradford. Stor vikt lades redan då vid att eleverna individuellt och i grupper på nära håll skulle studera annan miljö än den kända. Syftet med denna lägerskola var att eleverna "som ett resultat av våra försök måtte finna ny förståelse och större glädje i det de förut inte insett därför att det var för närliggande och att de inte måtte ingå i den stora icke seende och tanklösa skara, som kan leva mitt i det största och mest spännande av jordens mysterier utan att någonsin fråga eller förundra sig."

Lägerskolan blev snart en fast del av skolarbetet vid flertalet skolor i England.

Engelsmännen har också en annan lägerskolform med vidare inriktning, s k "field study centres". Sådana har med medel från bl a "The National Fund" och delvis i universitetens regi upprättats i skilda delar av landet. Varje sådant "centre" har sin egen målsättning anpassad till den speciella natur- och kulturmiljön i omgivningen. Särskilda kurser erbjuds och dessa annonseras i pressen. De är öppna inte bara för studenter utan också för skolklasser och enskilda. Lokalerna är i allmänhet herresäten och kulturminnesbyggnader som vårdas av "The National Fund".

Under 1920-talet kom lägerskolidén till Tyskland, där lägerskolan snart fick en fast organisation. Efter andra världskriget utvecklades den ytterligare, och mellan åren 1948 och 1958 invigdes c 200 lägerskolor, s k "Schullandheime". Vid slutet av 1950-talet började en serie lägerskollitteratur utges.

Den tyska lägerskolans syfte framgår av följande citat: "En lägerskola är varken ett vilohem/pensionat eller ett ungdomshärbärke, inte heller en sportanläggning eller en feriekoloni. Även om lägerskolan har något av allt detta så är den i en ny form syntesen av undervisning, uppfostran och hälsoarbete."

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Den första danska lägerskolan arrangerades 1929 och blev en stor succé. "Det pädagogiske Selskab" i Köpenhamn började arrangera kurser om lägerskolan för lärare, man höll föredrag på skolmöten och gjorde utställningar med eleverbeten. Redan 1934 öppnades den första permanenta lägerskolan, Østre Borgerdysskolan i Slagslunde. Under de följande åren tillkom ett stort antal lägerskolor och i mitten av 1950-talet var lägerskolan väl etablerad i Danmark. Härtill bidrog bl a att danska staten införde fria resor på järnväg för alla klasser som for på lägerskola. En utbildning i lägerskolmetodik startade vid lärarseminarierna och blev med tiden obligatorisk.

En viktig roll kom också lägerskolföreningarna att spela. I dessa samarbetar lärare, föräldrar och andra intresserade. Särskilt betydelsefull blev föreningen "Den nordsjällandske Lejrskole", stiftad år 1938. "Den nordiske Lejrskole" i Hilleröd tar alltsedan 1948 varje år emot klasser samt internordiska lärarkurser och konferenser från alla Nordens länder.

Den första lägerskolverksamheten i Norge startade i början av 1930-talet, men först efter kriget började en mera regelbunden försöksverksamhet i Oslo. Norges första lägerskola med helårsdrift blev "Den norske fjellskolen". Ett ganska stort antal lägerskolor förekommer årligen bland annat i samarbete mellan Norges lærerlag och Norges ungdomsherberger.

Den svenska lägerskolans uppkomst och utveckling

Den första permanenta lägerskolan i Sverige öppnades år 1941 i göteborgstrakten. Det var "utflyktsgården" Bockaberg vid sjön Uспен.

Skolorna i Skåne kom mycket snart i god kontakt med Den nordiske Lejrskole i Hilleröd. Det dröjde inte heller länge förrän skolklasser från Stockholm for till denna danska lägerskola.

Under 1950-talet påbörjades i skilda delar av landet försöksverksamhet med lägerskolor. Rapporter härom ingick till SO och publicerades i "Aktuellt". Svenska Turistföreningen, STF, och Skid- och Friluftsförbundet tog upp lägerskola på sina program och öppnade flera vandrarhem och fritidsgårdar för denna verksamhet. STF började också intressera sig för lägerskolans pedagogiska innehåll och erbjöd service till lärarna genom att utarbeta pedagogiskt studiematerial anpassat till olika vandrarhems omgivningar.

Under 1960-talet ökade omfattningen av lägerskolverksamheten. Många kommuner har uppmärksammat värdet av att låta lägerskolan utgöra ett värdefullt komplement till den övriga skolverksamheten. Vissa lärarhögskolor, fortbildningsavdelningar och länskolnämnder har engagerat sig särskilt för den pedagogiska utvecklingen av lägerskolan. Kurser för lärare anordnas såväl i kommunal som i statlig regi.

Olika former av lägerskola

Lärare, elever, skolledning och föräldrar väljer i samråd tid och plats för lägerskolan och bestämmer i anslutning här till verksamhetens inriktning. Härvid tas också hänsyn till elevernas utvecklingsnivå, intressen och färdigheter. Lägre årskurser kan lämpligen ha en kortare lägerskolvistelse nära hemorten. För högre årskurser kan lägerskolan omfatta en vecka och förläggas längre från hemorten om det är nödvändigt för att få mer variation i studieobjekten.

Eleverna i lägre årskurser bör få sina arbetsuppgifter samlade inom ett begränsat område med uppgift att studera t ex en bondgård eller en friluftsanläggning. Elever från högre årskurser kan röra sig över en större yta och arbeta med mer komplicerade arbetsuppgifter.

Det är önskvärt att eleverna får tillfälle att vistas på lägerskola flera gånger under sin skoltid.

Det område som lägerskolan genomförs i är ofta en annan skolas hembygd och närområde. Lägerskolans studieobjekt är den lokala skolans invanda miljö och föremål för dess närexcursioner. När man planerar en lägerskola kan man därför ha stor nytta av kontakter med ortens lärare. Lägerskolans elever kan med fördel samarbeta med eleverna på orten, inte bara vid gemensamma idrottstävlingar, vilket är ganska vanligt, utan också vid studiebesök o d. Genom ett sådant samarbete får lägerskoleleverna på ett naturligt sätt information om förhållandena på orten.

Samarbetet med ortens skolor kan utvecklas till en form av **lägerskola av utbyteskaraktär**. Det innebär att lägerskolans elever bor hos jämnåriga kamrater på orten. Denna variant av lägerskola medför ibland vissa praktiska problem. Där skolskjutsar förekommer kan det exempelvis vara svårt att bereda lägerskoleleverna plats. Lägerskola i utbytesform kan ge särskilt goda resultat då natur-

och kulturmiljöer är väsensskilda, t ex utbyte mellan inland och kust eller mellan tätort och landsbygd.

En annan form av lägerskola är **vänortsbesöket**, där utbyte sker med en skola i den egna kommunens vänort i något annat nordiskt land.

Det finns studieobjekt som inte kan sättas in i sitt funktionella sammanhang genom studier på en enda ort. Detta kan eventuellt motivera en ambulerande lägerskola t ex för att följa råvarans väg till färdig produkt eller älvens lopp från källan till havet. En sådan ambulerande lägerskola planeras och koncentreras till ett begränsat antal hållpunkter. Denna lägerskola lämpar sig bäst för högstadiet.

Elever och lärare brukar få god känslomässig kontakt under lägerskolvistelsen, och detta är av stor betydelse för det fortsatta skolarbetet. Det kan därför vara värdefullt att redan under de inledande årskurserna på mellan- och högstadiet genomföra en lägerskola.

Det är angeläget att lägerskolan för- och efterarbetas inom det vanliga skolarbetet, varför den inte bör förläggas alltför nära terminens början eller slut.

Lägerskolan bör alltid planeras och genomföras i samarbete med hemmen. Kring lägerskolans syften och uppläggning bör största möjliga enighet eftersträvas mellan lärare, elever och föräldrar. För lägerskolor på nära avstånd från skolorten kan föräldrarna vara till god hjälp, t ex genom att skjutsa elever och transportera material.

Lägerskolans genomförande

Förberedelser

Studieort och förläggning

Vissa kommuner har egna lägerskolgårdar där eleverna successivt intränas från endagsutflykter till längre vistelser. I andra kommuner kan en gemensam diskussion om lägerskolans syfte och uppläggning i klassen och tillsammans med föräldrarna leda fram till frågeställningar om vart man skall fara och hur man skall bo. I diskussionen bör man ta hänsyn till hembygdens geografiska och sociala strukturer, lärarens lokalkännedom och lärares och elevers intresseinriktning, lägerskolans målsättning samt de ekonomiska ramarna.

Vid valet av förläggning har man i allmänhet tre huvudtyper att välja på:

1. *Gruppen tar själv ansvar för kost och logi*
På många orter är det möjligt att utnyttja en befintlig kolonialanläggning, en scoutstuga eller en privat byggnad som ligger lämpligt från studiesynpunkt. Där måste man ibland själv ta ansvaret för matlagning och förläggning. Som ett led i lägerskolarbetet kommer då också att ingå såväl planering och inköp av förnödenheter för gruppen som matlagning, disk, städning och övriga praktiska sysslor i förläggningen. Denna form av lägerskolvistelse kan ge eleverna många värdefulla erfarenheter och upplevelser men ställer krav på planering och förarbete av många praktiska detaljer. Den är närmast lämplig för högre stadier. Om man genomför denna typ av lägerskola på lågstadiet bör man engagera särskild personal för de praktiska arbetsuppgifterna, eftersom eleverna oftast inte orkar med så mycket utöver lägerskolprogrammet.

2. *Gruppen väljer "hotellförläggning"*

En form av lägerskolvistelse är att utnyttja ett vandrarhem, en organisationsägd anläggning, pensionat eller hotell som helt svarar för inkvarteringen. I många fall erbjuds lärare och elever också ett helt lägerskolprogram med studieuppgifter, läromedel och passande studielokaler.

3. *Gruppen bor i "vänort" eller hos en utbytesklass*

På några håll har man som tidigare nämnts tillämpat vänortsutbyte eller utbytesresor inom landet, dvs elever från en ort besöker en annan och inkvarteras där hos jämnåriga kamrater i privatfamiljer. Någon tid senare blir det de förstnämndas tur att agera värdfolk för sina tidigare värdar. Denna form av inkvartering ger mer än någon annan möjlighet att verkligen komma i kontakt med människorna i en bygd.

Genom lägerskolverksamhetens utveckling i vårt land finns ett rikt urval lägerskolförläggningar av olika karaktär och i olika studiemiljöer. Möjligheten för en grupp att finna en passande förläggning bör därför vara stor.

Föräldrakontakter

Redan i ett tidigt skede i planeringen av lägerskolan bör elevernas föräldrar inbjudas till ett föräldramöte. Information ges då om den tänkta lägerskolans syfte och uppläggning. Särskilt viktigt är denna samverkan då eleverna första gången skall delta i lägerskolverksamhet. Föräldrarna ges tillfälle att komma med synpunkter och bereds också möjlighet att medverka i den fortsatta planeringen.

Innan planerna fastläses ytterligare bör läraren begära ett intyg, i vilket föräldrarna samtycker till att eleven deltar i lägerskolvistelsen. Hemmen skall också ha möjlighet att ge uppgifter om den enskilde eleven.

Då lägerskolan fått mer definitiv form bör hemmet erhålla en utförligare presentation av den kommande resan. Detta kan ske vid ett nytt föräldramöte eller genom ett skriftligt meddelande. Informationen bör omfatta bl a följande:

- tidpunkt för avresa samt beräknad tid för hemkomst
- färd sätt och resväg
- utrustning under själva resan — matsäck o d
- adress och telefonnummer till lägerskolan
- kortfattad presentation av veckoprogrammet
- uppgifter om den personliga utrustningen
- fickpengarnas storlek
- information om de försäkringar skolan tecknat för eleverna med giltighet under lägervistelsen
- uppgift om den personal som följer med.

Ekonomisk planering

Vid beräkning av kostnaderna för en lägerskola kan nedanstående specifikation vara till viss hjälp. Av uppställningen framgår vilka utgiftsposter som måste tas med i beräkningen innan medel begärs.

Några kostnader för medföljande ledare har inte medtagits.

A. RESOR OCH TRANSPORTER

Alt. 1. Buss

1. Resa med buss t o r lägerskolan Kr
 2. Resor under lägerskolvistelsen:
 - a. gemensamma utfärder, studiebesök etc Kr
 - b. resor med grupper till avlägset belägna studieobjekt Kr
- S:a

Alt 2. B u s s

1. Resa med buss t o r lägerskolan inklusive samtliga buss-transporter under själva lägerskolvistelsen Kr
2. Övriga resor under lägerskolvistelsen, t ex med båt Kr
- S:a

Alt 3. T å g

1. Resa t o r lägerskolan inklusive sov- eller liggvagnsbiljett Kr
2. Resa med deltagare och bagage från skolan till järnvägsstationen Kr
3. Pollettering av bagage t o r lägerskolan Kr
4. Resa med deltagare och bagage från järnvägsstationen till lägerskolan Kr
5. Resor under lägerskolvistelsen:
 - a. gemensamma utfärder, studiebesök etc Kr
 - b. resor med grupper till avlägset belägna studieobjekt Kr
- S:a

B. KOST OCH LOGI

Alt 1. E get k o s t h å l l

1. Matvaror och rengöringsmedel Kr
2. Hyra av lokaler Kr
3. Transport av färskvaror Kr
4. Måltider under resan till och från lägerskolan Kr
5. Eventuellt extra kostnader, t ex för storsädning Kr
- S:a

Alt 2. P e n s i o n

1. Helpension Kr
2. Måltider under resan till och från lägerskolan Kr
3. Extra måltider under lägerskolvistelsen Kr
4. Eventuellt extra kostnader Kr
- S:a

C. ÖVRIGA KOSTNADER

1. Studieuppgifter
 2. Läromedel, t ex böcker, kartor
 3. Entréavgifter
 4. Guider
 5. Tilläggförsäkringar t ex resogods- och reseansvarighetsförsäkring
 6. Reserv för oförutsedda utgifter, t ex vid sjukdomsfall
 7. Eventuellt extra kostnader
 - S:a
- Totalt A+B+C S:a

Planering av resor

Lägerskolans läge påverkar naturligtvis i hög grad valet av kommunikationsmedel. Det är väsentligt att man från början har klart för sig vilka problem som långa resor och kanske många byten mellan olika transportmedel kan föra med sig inte minst från säkerhetssynpunkt. Speciellt gäller detta lågstadiet.

Allmänt kan sägas att lägerskolorten bör väljas så att inte alltför mycket av den disponibla tiden går åt till resor.

Om lägerskolföreläggningen ligger så att gruppen tvingas använda flera olika transportmedel för sin resa, ställs stora krav på planeringen och på deltagarnas vaksamhet under själva färden. Man bör därför före avresan kontrollera att det inte blir för långa väntetider vid byten mellan olika transportmedel. Man bör också se till att deltagarna garanteras plats. Skrymmande bagage, t ex cyklar och tyngre utrustning, bör sändas i förväg.

Läraren bör under resan ha klassen indelad i grupper som håller samman vid förflyttningar mellan olika färdmedel.

Mest praktiskt är som regel att resa med abonnerad buss. Passagerare och bagage kan då föras från "dörr till dörr", vilket är att rekommendera med tanke på säkerhetsriskerna då många elever förflyttas.

Vid planeringen bör man också fundera över hur eleverna skall aktiveras under resan, om denna befaras bli lång och tröttande. Olika sysselsättningar i form av enkla spel, underhållning, t ex via en busshögtalare, som i förväg har planerats av eleverna eller kanske några praktiska uppgifter att klara av under färden — resebeskrivningar, observationer av väderförhållanden och miljöer e d — kan utgöra stimulans.

Även under själva lägerskolvistelsen kan vissa resor vara nödvändiga. I samband med planeringen av gruppernas arbetsuppgifter måste bl a undersökas hur långt från förläggningen de olika studieobjekten ligger. Om man vid lägerskolan inte disponerar egen buss bör man ta reda på vilka reguljära kommunikationsmedel som finns på orten och var närmaste taxistation ligger. Det senare även med tanke på eventuella akuta sjukdomsfall. Det är också viktigt att man undersöker möjligheterna att låna cyklar.

Om egen buss disponeras under hela lägerskolvistelsen bör man tänka igenom hur bussen effektivast skall utnyttjas då grupperna färdas till och från olika studieobjekt. Det kan även i denna situation vara värdefullt att ha tillgång till cyklar.

Lägerskolan i det ordinarie skolarbetet

Som en följd av de gemensamma samtalen mellan lärare och elever om lägerskolans syfte och uppläggning uppstår frågan om hur arbetet kan förberedas.

Eleverna bör vara väl förtrogna med de studietechniska färdigheter som erfordras för arbetet vid lägerskolan. Innan de deltar i en lägerskola bör de ha gjort närexkursioner, studiebesök och fortlöpande naturiakttagelser på hemorten. Lusten att på ort och ställe forska vidare bör stimuleras. Tiden före lägerskolvistelsen kan med fördel användas till att söka fakta om lägerskolmiljön. Arbetet kan därvid avse att göra eleverna nyfikna på den ort de skall fara till, underlätta för dem att delta i själva arbetsplaneringen samt få dem att lägga upp en "faktabank" ur vilken de senare kan hämta upplysningar.

Faktainsamlingen kan ordnas så att elever och lärare tillsammans skaffar fram kartor och bilder och i förväg försöker få en uppfattning om terrängförhållanden och bebyggelsens utseende. Man kan också söka litteratur om växt- och djurliv i den del av landet man skall åka till, bygden, kommunen, befolkningen, näringslivet osv samt göra en förteckning över den litteratur som kan behöva medföras till lägerskolan, dock utan att studera den alltför ingående i hemorten. Läraren bör i förväg förvissa sig om att erforderliga läromedel kan disponeras under lägerskolan, t ex genom att i god tid beställa litteraturen hos skolans bibliotekarie för att vara säker på att få disponera den under den aktuella tiden.

Eleverna bör även ur tidningar samla bilder och artiklar som har anknytning till lägerskolbygden och de olika gruppernas arbetsområden. En del av det material som samlas in kan förslagsvis presenteras redan i förväg i form av en väggtidning i klassrummet.

Gemensamt diskuteras vilka läromedel de olika grupperna behöver för att kunna genomföra sina undersökningar. Nyanskaffningar eller beställningar från olika institutioner inom eller utom skolan måste kanske göras.

Undervisningens organisation i hemskolan under en lägerskolvistelse

När klasser från låg- eller mellanstadiet far på lägerskola, får detta i regel inga större konsekvenser för undervisningens organisation i hemskolan. I de flesta fall har klassläraren hela sin

tjänstgöring förlagd till den egna klassen. Då så ej är fallet, måste lärarbyten göras i likhet med vad som sker i den betydligt mer komplicerade situation som uppstår då en klass på högstadiet far på lägerskola.

I princip skall lärare som friställs genom att en klass är borta på lägerskola ersätta den lärare som följer klassen. Endast i undantagsfall torde emellertid ersättande lärare och läraren på lägerskolan ha kompetens att undervisa i samma ämnen. Det ersättningschema som det åligger skolledningen att göra upp måste därför ta hänsyn till detta. I regel torde det vara möjligt för den lärare som skall vara borta att ge anvisningar på lämpliga arbetsuppgifter för hemmavarande klasser. Om det visar sig ogörligt för ersättande lärare att undervisa i de ämnen som bortfaller, får skolledningen i samråd med läraren ge den aktuella klassen annat meningsfullt arbete.

Arbetsätt

Lägerskolans arbetsätt bör variera beroende på elevernas förutsättningar, lärares och elevers intresseinriktning samt lägerskolortens studiemöjligheter. Av detta följer att man inte utan vidare kan flytta över ett lägerskolprogram från en klass till en annan, från lärare till lärare eller från ort till ort.

Även om lägerskolprogrammen sålunda kan variera finns det vissa generella riktlinjer i fråga om verksamhetsformer, stoffval och verksamhetens inre organisation.

Studieprogrammets organisation

Under en lägerskola faller det sig ofta naturligt att arbeta med stoff från flera ämnen, grupperat i sk samlade intresseområden eller arbetsområden. Därigenom möjliggörs i allmänhet en mer allsidig behandling av problem och företeelser. Områdena bestäms till omfång och uppläggning av elevernas förmåga att överblicka och på egen hand bearbeta dem. Under en vecka kan ett eller flera arbetsområden eller intresseområden hinnas med under mer eller mindre fri organisatorisk form. Antal och typ är också beroende av de lokala förhållandena.

För att stimulera och bibehålla intresset för arbetsuppgifterna är det nödvändigt med omväxling i programmet. Arbetspassen får inte bli för långa.

Exempel på lämpliga kursavsnitt och arbetsområden att behandla under lägerskolor: Djur i vår närhet, Gården på slätten, Från malm till metall, Landsbygdens avfolkningsproblem, Stad och landsbygd,

Ortens religiösa liv, Människan och livsmiljön, Skogsbruk/jordbruk förr och nu, En naturtyp om våren/hösten, Vad jorden ger, Vad skogen ger, Vad vattnet ger.

Verksamhetsformer

Arbetet under en lägerskola består till stor del av exkursioner och studiebesök. Under dessa får eleverna iakttä, registrera, bearbeta, värdera och redovisa olika lärostoff.

Exkursionerna och studiebesöken syftar till att ge kunskaper och studieteknisk träning samt upplevelser av olika slag genom direktkontakt med olika studieobjekt. Det gäller att väcka elevernas intresse och förmåga att studera omvärlden på ett undersökande sätt.

Arbetet läggs alltså upp så att eleverna får träna förmågan att göra egna iakttagelser och därvid registrera vad de ser och upplever genom att t ex göra stödordsanteckningar, rita skisser, konstruera tabeller och diagram samt fotografera och göra bandinspelningar. Eleverna bör tidigt uppmärksammas på orsakssammanhang och vänja sig vid att ställa sig frågande till det de ser.

Vid efterarbetet i lägerskolan bearbetas anteckningar och skisser från fältstudierna. Uppslagsverk, broschyrer, kartor m m kan lämna kompletterande upplysningar som hjälper eleverna att finna sammanhang, att dra slutsatser och att värdera kunskaper och uttrycka upplevelser.

Indelning i arbetsgrupper

Grupparbete blir en naturlig verksamhetsform vid undersökningar och intervjuer på lägerskolan. Grupperna bör vara små och omfatta 2—4 elever. Eleverna bör själva få tillfälle att påverka gruppernas sammansättning. Det är viktigt att få grupper som kan fungera aktivt på egen hand.

Lärarens roll i lägerskolarbetet

Läraren fungerar vid arbetet mer som handledare och medhjälpare än som direktundervisare. Planeringen utförs av elever och lärare i samverkan. Ute vid studieobjekten blir det däremot elevgrupperna som själva får ansvara för det mesta av arbetet. Läraren bör emellertid kontinuerligt följa elevernas arbete och hjälpa till om så behövs. Vissa undersökningar måste också av säkerhetsskäl utföras under lärarens direkta ledning. Det är värdefullt om läraren har tillgång till något kommunikationsmedel för att hinna med att besöka de olika arbetsgrupperna.

Friluftsverksamheten

SÖ:s anvisningar för friluftsverksamheten som finns samlade i skriften Friluftsverksamheten i skolan (Utbildningsförlaget 1970) är till stora delar tillämpliga på lägerskolverksamheten.

Arbetet under en dag på lägerskolan

Eleverna bör även få vara med och planera dagsprogrammen på lägerskolan. De bör därvid ganska lätt kunna välja uppgifter efter intresse, eftersom de tidigare varit med om planeringen av hela lägerskolan.

Dagsprogrammet med arbetsuppgifter för de olika grupperna bör planeras och diskuteras i detalj senast kvällen innan det skall genomföras. Vid arbetsdagens början får elevgrupperna erforderlig instruktion direkt av läraren eller genom särskilda instruktionskort och förser sig därefter med den utrustning som behövs. De bör ägna god tid åt att noggrant diskutera igenom dagens arbete innan detta påbörjas.

Ett gott stöd för elevernas självständiga arbete — särskilt för yngre elever — kan utgöras av vissa i förväg iordninggjorda arbetsblad, som lärare och elever tillsammans går igenom. Dessa kan innehålla en allmän information om studieobjekten följt av exempel på aktuella frågeställningar. Detaljerade frågor som splittrar arbetet bör undvikas. På arbetsbladen bör också finnas förteckning över sådan materiel och litteratur som behövs för uppgiften. Vid undersökningar som kräver en bestämd studiegång bör arbetsbladen kompletteras med mer detaljerade skriftliga instruktioner.

Hur än arbetsbladen utformas bör eleverna känna att det endast är fråga om förslag till uppläggning av arbetet. Lusten att ta egna initiativ får inte hämmas. Eleverna måste få känna att de kan stryka vissa uppgifter och lägga till andra.

Arbetsuppgifter av generell art

Väderiakttagelser

Väderobservationer kan göras i varje lägerskolområde. Om inte eleverna tidigare känner till hur man använder apparatur för olika väderregistreringar genomgår detta på lägerskolan med samtliga elever. Nedan ges ett exempel på vad ett arbetsblad kan innehålla. Naturligtvis måste man vid den slutliga utformningen av arbetsbladen ta hänsyn till elevernas utvecklingsnivå, läskunnighet etc.

ARBETSBLAD

Material: barometer, nederbördsmätare, termometrar, ventimeter, vindriktningsvisare, millimeterpapper, väderbok med uppgifter om bl a molnslag och vindhastigheter.

Arbetsgång

1. Lyssna till kvällens väderrapport i radio eller TV. Sätt upp ett anslag om morgondagens väder.
2. Gör den första avläsningen klockan 07 nästa morgon och för in värdena i en tabell (se s 17). Fortsätt med avläsningar klockan 10, 13, 16, 19 och 22. Du ser i tabellen vilka avläsningar som skall göras. Nederbördsmätaren kontrolleras dock endast klockan 07 och klockan 19.
3. Sätt efter varje avläsning upp ett anslag med väderuppgifter som t ex kan lyda: Vädret klockan 07 måndag. Klart. Lufttemperatur 17°. Vattentemperatur 15°. Vind V 2 m/sekund.
4. Rita ett kurvdiagram över temperaturen och ett stapeldiagram över nederbörden på millimeterpapper, när dagens observationer är gjorda.
5. Gör en sammanfattning av dagens observationer och jämför med väderrapporten från föregående kväll.
6. Nästa grupp fortsätter lämpligen på samma diagram med den följande dagens väderiakttagelser.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**Exempel på tabell för väderobservationer,
kurvdiagram och stapeldiagram**

Tabell för väderobservationer

Datum	Kl	Luft-temp ° C	Vatten-temp ° C	Vatten-stånd	Vind-riktning	Vind-hast m/sek	Luft-tryck mm Hg	Moln-slag	Moln-mängd	Neder-börd

Molnmängden anges i tabellen med hjälp av nedanstående tecken:

Klart

Nästan klart

Halvklart

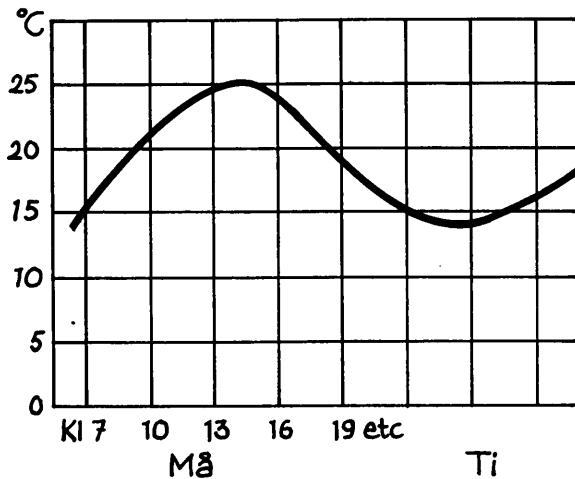

Nästan mulet

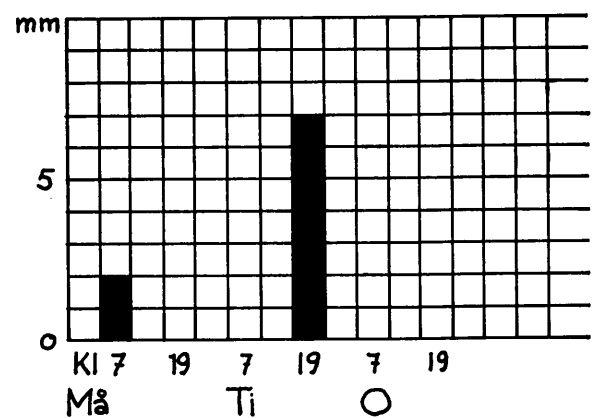

Mulet

Kurvdiagram

Stapeldiagram

Lägerskolortens samhällsliv

Elevernas arbete kan inriktas på att samla information om hur kommunen ordnat sjukvård, äldreomsorg, undervisning, kommunikationer, bostäder, el, vatten och avlopp, kulturliv, polisväsende och brandskydd samt hur kyrko- och fromhetsliv och näringsliv är beskaffat.

På kommunalkontoret kan eleverna genom intervjuer få en översiktlig orientering om hur kommunen fungerar, om styrelser och nämnder samt om kommunens inkomster och utgifter. Kommunens *näringsliv, kulturliv, kyrkliga verksamhet* och *socialvård* kan studeras på olika platser genom studiebesök och intervjuer. Därvid bör tyngdpunkten läggas mer på funktion än på organisation. En intervju kan t ex avse ett par gamla på ett ålderdomshem, som får tillfälle att redovisa hur de upplever sin situation. Intervjuer med barn och ungdomar om hur deras fritidsverksamhet ordnats och upplevs är ett annat exempel på lämplig aktivitet under lägerskolor.

Samhällsstudierna kan lämpligen konkretiseras genom att elevgrupperna får följa olika yrkesutövare i deras arbete under en dag. Grupperna bör välja bland yrken som är typiska för lägerskolbyggen, som ger särskilt god insyn i dess förhållanden och som heller inte är lätta att studera på hemorten.

Landsbygdens avfolkning kan många gånger förstås bättre genom samtal med t ex det ensamma gamla paret med utflyttade barn, lantbrukaren som övergått till att bli pendlare med arbete i någon tätort, den före detta lanthandlaren, varubusschauffören eller lantbrevbäraren. Naturligtvis bör man också studera jordbruk där lantbrukaren försöker rationalisera produktionen samt modernt skogsbruk för att bekanta sig med den nutidsanpassade landsbygden.

Nedan ges exempel på hur studiebesök med intervjuuppgifter kan planeras och genomföras.

Det gamla ödetorpet.

Läraren och eleverna diskuterar vad man vill få reda på under besöket på ödetorpet. Tillsammans kan man komma fram till följande huvudfrågor: skolgången när ödetorpet var bebott, matvanorna, arbetsförhållandena, hur stugan byggdes, fritidsysselsättning.

Ett industribesök.

Läraren och eleverna diskuterar syftet med industribesöket och hur det skall utformas. Tillsammans

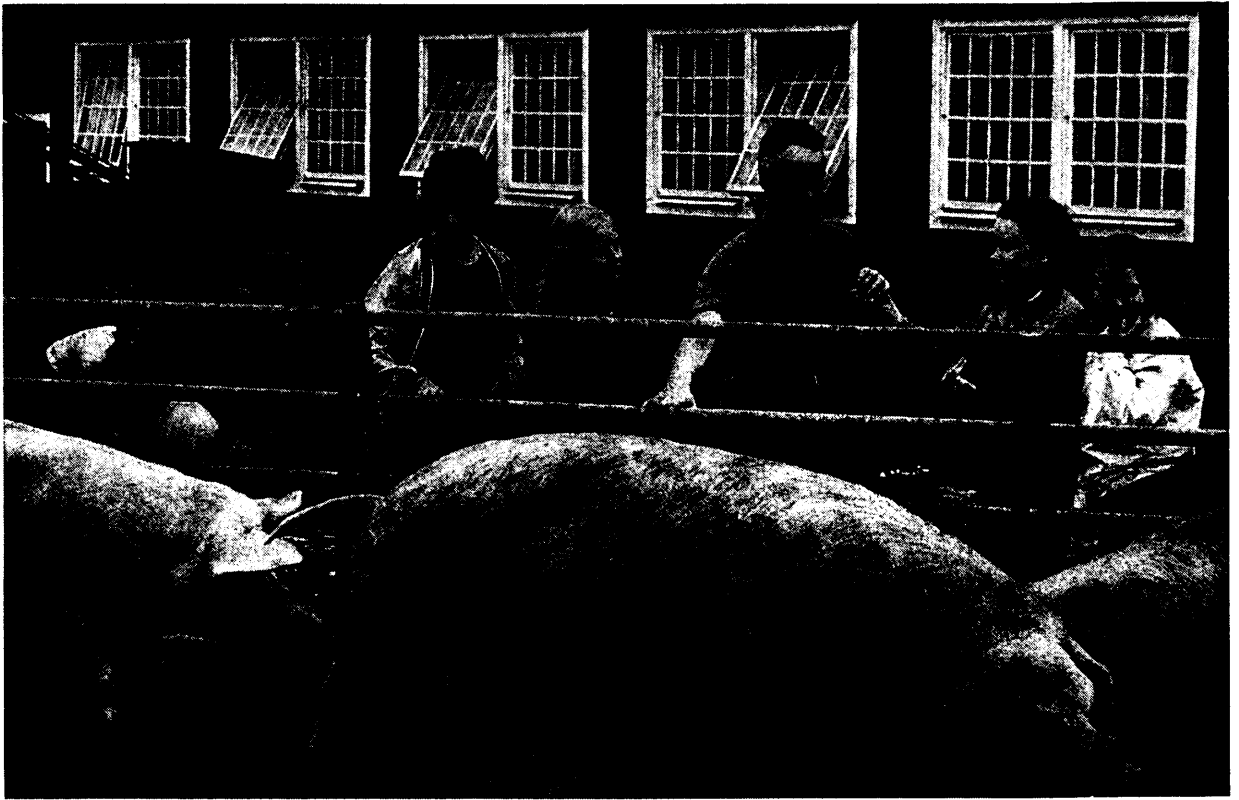
kan man kanske komma fram till följande allmänna problemområden: orsaker till industrins lokalisering, producerade varor, råvaror och drivkraft, tillverknings sätt, varornas avsättning, omsättning, lönsamhet, framtidsutsikter, arbetskraft och företagsdemokrati.

Efter denna gemensamma översiktliga planering kan elevgrupperna förmodligen själva svara för resten av förberedelserna. Om man planerar ett gemensamt studiebesök bör man före besöket tillsammans ha bestämt vad man vill fråga om och ordna så att tillfälle ges för eleverna att ställa sina frågor till sakkunnig personal under besöket.

För grupper som skall göra intervjuer kan en speciell instruktion behöva utformas.

Exempel på elevinstruktion för intervjuer

1. Kontakta i förväg den person som skall intervjuas och bestäm tillsammans tid och plats för samtalet.
2. Tänk på, att den person du intervjuar gör dig en tjänst genom att svara på dina frågor. Visa därför din uppskattning genom att uppträda trevligt. Om du tänker använda bandspelare, bör du före besöket be den du tänker intervju om tillåtelse att få använda sådant hjälpmedel.
3. Gör klart för dig vad du vill veta.
4. Tänk igenom hur du skall ställa frågorna och anteckna de viktigaste punkterna. Undvik helst att i förväg formulera några frågor i detalj, eftersom intervjun då lätt kan bli konstlad.
5. Innan du börjar själva intervjun, kan det vara lämpligt med en stunds vanligt samtal. Stämningen blir ledigare och intervjun blir mera otvungen.
6. Var beredd på att den person du intervjuar kan låta samtalet ta andra vägar än du från början tänkt. Försök då anpassa dig efter den nya situationen. Var uppmärksam på det som sker runt omkring dig under studiebesöket. Detaljer som du inte tänkt på i förväg kan ge anledning till nya frågor.
7. Efter intervjun kanske den person du samtalat med vill veta vad du antecknat under samtalet. Läs eventuellt upp dina anteckningar och spela också upp eventuella bandinspelningar. Tillsammans kan ni diskutera resultatet. Det finns kanske tillägg eller rättelser att göra.

Naturstudier

Man kan i allmänhet inte vänta sig att elever spontant upplever det intressanta och vackra i naturen.

Det är angeläget att ta vara på de rika möjligheter man ofta har på lägerskolan att väcka och utveckla naturintresset samt genom ekologiska fältstudier belysa miljövårdsproblemen.

Innan eleverna mer ingående tar itu med naturstudier, kan det vara lämpligt att ge dem en översiktlig orientering om lägerskolbygdens natur. En väl planerad naturstig kan med fördel användas för en dylik introduktion.

En naturstig utmärks vanligen med snitslar. Vid särskilt nummermarkerade stationer får eleverna information och studieuppgifter. Endast det mest iögonfallande i naturen tas med. Det kan gälla naturscenerier från en utsiktsplats, bergarter, bergformationer eller växt- och djurlivet i olika biotoper, miljövårdsproblem etc. Omfattning och inne-

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

håll anpassas till elevernas ålder och studiebakgrund.

För de äldre eleverna kan naturstigen omfatta 10—25 stationer. Lämpligt antal för de yngre barnen är omkring 5—10. I det senare fallet är det bäst om samtliga eller flertalet stationer ligger inom synhåll för läraren.

Eleverna kan gå naturstigen i grupper om 2—4 elever. Ett tidsintervall på 3—5 minuter mellan grupperna är lämpligt.

Eleverna uppmanas att uppträda lugnt och stilla, att vara uppmärksamma samt att göra anteckningar. En närmare presentation av en naturstig ges i skriften *Exkursioner, SO 1971*.

Innan eleverna ger sig ut på fältarbetet, bör de ha klart för sig att insamling av material från naturen måste ske med stor återhållsamhet och med gott omdöme.

Exempel på några olika typer av fördjupningsuppgifter vid naturstudier

Uppgifterna har utarbetats främst med tanke på eleverna på mellan- och högstadiet. Endast de enklaste, tex vissa av uppgifterna under rubriken *Djurspår*, torde kunna användas för lågstadiets elever.

SJÖN

Material:

Planktonhåv, lupp, pincett, liten spade, vannor, tidning, liten glasburk

Artbestämningsböcker för växter och djur.

Information:

En del av de föroreningar som släpps ut genom avloppsledningar i sjöar och vattendrag utgör näringsämnen, som växter och djur kan livnära sig på. Men näringsämnen kan också komma från omgivande jord, gödning, pressaften från ensilage osv eller från berggrunden och förs då ut i sjön med vattnet i bäckar och åar.

På **lerslätter** finns dock ofta sjöar som utan att ha påverkats av industriutsläpp är rika på näringsämnen. Vattnet i dessa **näringsrika sjöar** innehåller ofta mycket plankton och är bl a därför grumligt.

Till **skogs- och bergssjöar** rinner brunfärgat vatten från myrar. Vitmossa som förmultnar ger den bruna färgen men knappast någon näring. I dessa **näringsfattiga sjöar** kan endast en liten mängd växter och djur livnära sig och större vassar finns sällan.

Uppgifter:

1. Ta upp litet sjövatten i en glasburk. Vilken färg har det?
Vad orsakar vattnets färg?
Vad säger vattnets färg om sjötypen?
2. De smådjur som rör sig fritt i vattnet fångas genom att man drar ett par gånger med en finmaskig håv genom växtligheten på botten, helst på översvämmade marker. Djuren samlas i glasburkar eller plastbaljor med vatten. Studera djurens rörelser, gärna med lupp. Ta eventuellt reda på vad de heter eller till vilken djurgrupp de hör. Anteckna och rita.
3. De djur som lever i sjöbotten kan man hitta om man gräver upp lite slam från botten och lägger det på en tidning. Leta noga med pincett efter smådjur, även bland växtdelarna. Lägg djuren i en balja med vatten och studera dem på samma sätt som i föregående uppgift. Ta eventuellt reda på vad de heter. Anteckna och rita.
4. I vattnet lever fritt kringsvävande växter och djur som man endast kan se i mikroskopisk förstoring. De kallas med ett gemensamt namn **plankton**. Dra planktonhåven av och an med stora svepande rörelser i vattenytan 40—50 gånger. Det vatten som samlas i behållaren längst ner i håven tappas ur i en flaska och tas med till lägerskolan för undersökning i mikroskop. Gör skisser av det man kan se i mikroskopet. Vilken betydelse har plankton för livet i sjön? Växter och djur är olika länkar i näringskedjor. Illustrera detta. Diskutera också människans roll i dessa näringskedjor.

För närmare studier av en insjö hänvisas till *Exkursioner, SO 1971*.

PROVYTOR I OLIKA NATURTYPER

Material:

Anteckningsmaterial

Artbestämningsböcker

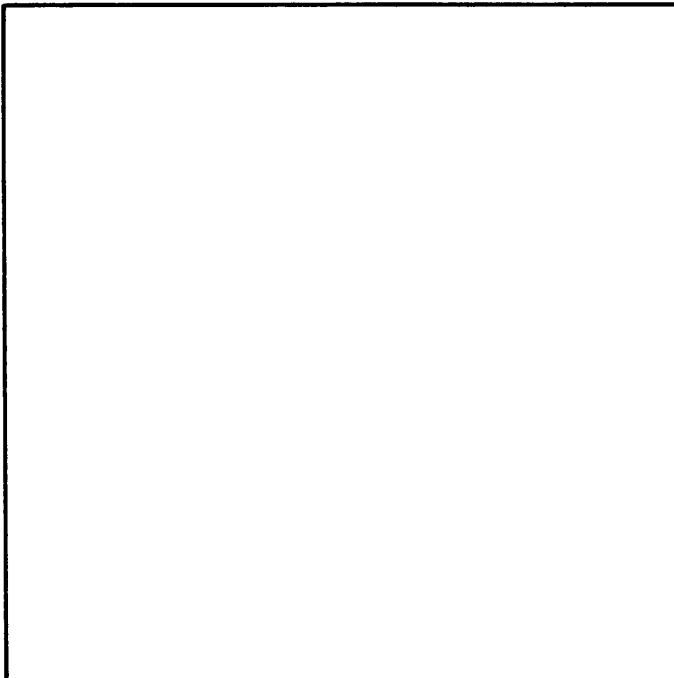
1. Undersök och jämför provytor i olika delar av skogen. Välj en provyta tex i tät skog, i gles skog, på delvis jordtäckta berghällar, på kalberg, på sjöstranden eller på myren.

Så här kan fältundersökningen i en yta gå till:

- Mät upp en provyta c 5 × 5 m.
- Markera ytan på lämpligt sätt.
- Anteckna i en tabell de växter, djur m m, som påträffas i ytan. (Ta även med buskar och träd.)

- Gör också en anteckning om hur vanlig t ex en växt är i ytan. (Följande beteckningar kan användas: + + = mycket vanlig i stora delar av ytan, + = förekommer sparsamt i ytan.)
- 2. Gör en liten kartskiss över varje undersökt provyta. Markera väderstrecken och ange var träd, klippblock m m finns.

Exempel:

- tall
- lövträd
- buskar
- ljung
- gräs
- lavar
- mossor
- berg i dagen
- större stenar och klippblock

3. Beskriv provytorna med hänsyn till ljusläge (mer eller mindre soligt) lutningsförhållanden, fuktighetsgrad samt jordtäckets tjocklek.
4. Jämför de undersökta ytornas tabeller. Hur förklaras skillnaderna?

För fler exempel på biotopundersökningar hänvisas till Exkursioner, SO 1971.

DJURSPÅR

Ute i naturen finns mängder av spår efter såväl djur som människor. De spår vi lämnar kan vara uppsatta fågelholkar, sönderbrutna buskar och nedskräpade områden. Djuren lämnar också spår efter sig, men de kanske inte är lika lätta att finna. Försök!

Material:

Antecknings- och ritmaterial, plastburk, plastpåsar.

Uppgifter:

1. **Försök att finna fotspår efter djuren i terrängen** kring lägerskolan. Fotspåren kallas spårstämplar. (Hur de kan se ut finns exempel på i litteraturen.) Rita av några spårstämplar. Mät hur stora de är. Försök ta reda på vilka djur som lämnat dem.
2. **Försök att finna ekskrementer efter några djur.** Ta med prov på olika spillningar i plastpåse. Försök ta reda på vilka djur som lämnat spillningarna. (Mät storleken och studera formen.)
3. **Försök att finna spår efter djurens måltider.** Överallt i naturen finns rester efter djurens måltider. Det kan vara kottar som ätits på olika sätt, kvistar som bitits av, fjädrar, benrester m m.
4. **Försök att finna spår efter strider mellan olika djur.**
5. **Försök att finna övriga spår** i markerna. Skelettdelar kan också tyda på att något djur dött en naturlig död. Försök att bestämma vilket djur det gäller.
6. **Försök att finna spår efter människor.** Spåren efter människans framfart kan vara nedrivna stängsel, förstörda träd och buskar, nedskräpning. Men det kan också finnas trevliga spår: fågelholkar, skogsplanteringar, inhägnader m m. Rita och berätta!

Reservprogram vid otjänlig väderlek

Mycket av lägerskolarbetet bedrivs utomhus. Därför får väderleken naturligtvis en viss betydelse för programmets utförande. Studieuppgifter som kan användas vid otjänlig väderlek bör alltid finnas i reserv. Som exempel på sådana uppgifter kan nämnas fler studiebesök än man från början tänkt sig till olika objekt och personer, t ex industrier, kommunalkontoret, kyrkan, hembygdsmuseet, distriktsköterskan. Andra uppgifter att ha i reserv kan exempelvis vara: Vad berättar kartan om sjön? Vad berättar kartans ortnamn om bygden?

Det bör dock framhållas att dåligt väder sällan behöver innebära några större förändringar av lägerskolprogrammet. Eleverna bör vara utrustade så att de kan arbeta utomhus i olika väder.

Gemenskap och samverkan

Samverkan och samvaro under arbete och fritid på lägerskolan ger rika tillfällen till sociala upplevelser. Kontakterna mellan eleverna kan breddas och fördjupas. Värdefullt är också att elever och lärare får möjligheter att lära känna varandra mer allsidigt. Detta blir särskilt betydelsefullt på högstadiet där lärarna oftast har få undervisningstimmor i varje klass.

Av det nämnda framgår att det är angeläget att samtliga elever i en klass deltar i lägerskolan. Som tidigare påpekats är lägerskolan en del av skolans ordinarie undervisning förlagd till annan ort än hemorten. Ibland kan det emellertid vara svårt eller rentav olämpligt att ha med alla elever. Hälsoskäl kan t ex tvinga en elev att stanna hemma. Någon elev kan också av andra skäl, t ex uttalad blyghet och bristande självtillit, vara tveksam och osäker inför resan. Samråd med skolläkaren eller skolpsykologen kan härvid ofta vara värdefullt.

Inför lägerskolor av utbyteskaraktär måste man vara uppmärksam på att skiftande social bakgrund kan göra det svårt för vissa familjer att delta i utbytet.

Läraren måste ofta vara beredd på att hjälpa elever med olika problem. Det är särskilt viktigt under en lägerskola då ju ledaren också övertar en del av det ansvar som annars ligger på föräldrarna. För lågstadieleverna kan behovet av trygghet fordra speciell omsorg. För sängvätarna måste t ex särskilda åtgärder vidtas. De bör få sova avskilt eller dela rum med någon förstående kamrat.

Elevgrupper

I föregående kapitel har framhållits att grupparbete blir en naturlig arbetsform på lägerskolan. Det gäller att åstadkomma funktionsdugliga grupper i vilka alla elever om möjligt trivs och vill arbeta.

Läraren bör vara särskilt uppmärksam på elever som har svårt att få kontakt med kamraterna. Det gäller att med stor varsamhet infoga sådana elever i lämpliga grupper.

På lägerskolan kan eleverna visa upp sidor som inte märkts i klassrumsundervisningen. Inte så sällan händer det att oroliga elever, som normalt har svårt att inordna sig i skolarbetet, på ett fint sätt smälter in i arbetsgemenskapen på en lägerskola.

Det händer ibland att någon elev önskar dra sig ur gruppen och helst vill arbeta på egen hand. Ingenting behöver i princip hindra detta. Men läraren kan säkerligen ordna det så, att den individuella uppgiften anknyts till den verksamhet som någon grupp redan är sysselsatt med. Därigenom kan det ligga nära till hands att kontakter tas mellan den elev som arbetar på egen hand och hans kamrater.

Gruppen bör i allmänhet vara sammansatt av elever med varierande förutsättningar. I en väl fungerande sådan elevgrupp kan medlemmarna tillsammans planera och genomföra en fritt vald eller ålagd uppgift. Alla gruppmedlemmar har möjlighet att utifrån sina förutsättningar vara med i samarbetet och bidra med sina dellösningar.

Om en elev av någon anledning inte smälter in i arbetsgemenskapen bör man pröva en omplacering.

Lägerskolan ingår som ett direkt led i en kontinuerlig samarbetsträning som påbörjats redan under de första skolåren. Målet är att ge eleverna möjligheter att på egen hand och i samarbete öva färdigheter och skaffa sig kunskaper. Man vill därvid ta vara på deras behov av samverkan och gemenskap och utnyttja lägerskolans möjligheter att ge motiverande arbetsuppgifter som anpassats till de skilda gruppernas speciella intressen.

Ordningsfrågor

Man bör inte resa på lägerskola utan att i förväg med elever och föräldrar ordentligt ha diskuterat igenom ordningsfrågorna.

Långt viktigare än regler och förbud är de naturliga medel som finns för att skapa en god arbetsmiljö. Om undervisningen anpassas till elevernas nivå och görs intressant och meningsfull behöver

ofta inte några problem uppstå. Man bör därför ta vara på lägerskolans unika möjligheter att väcka intresse och skapa motivation.

De regler som måste gälla för samlevnaden på en lägerskola skall inte vara fler än att efterlevnaden kan kontrolleras. Det är värdefullt om eleverna själva får vara med om att utforma lägerskolans ordningsregler. Läraren bör redan från lägerskolans första dag hävda att de regler som fastslagits för samvaron verkligen skall följas. Fasthet i den yttre ramen ger trygghet. Sysslöshet, passivitet och oklara besked kan däremot leda till vantrivsel och sämre beteende.

Bland frågor som bör ägnas särskilt intresse i förväg kan nämnas:

- elevgruppernas uppträdande då de är ute på fältarbete på egen hand, särskilt uppträdandet bland lägerskolbygdens invånare
- hur man handskas med naturen
- uppträdande vid badning och användning av båt
- frågan om rökning under lägerskoltiden
- behovet av nattro.

Eleverna bör bli medvetna om att man skall uppträda så att man är välkommen tillbaka på platsen. I ett område som ofta besöks av skolklasser blir det särskilt angeläget att eleverna uppträder med hänsyn och varsamhet.

Fritiden

Lägerskolan består inte bara av studiearbete. Det måste finnas rikligt med tid över för idrott, friluftsliv och kamratlig samvaro under friare former. Inslagen av lek- och fritidsbetonad karaktär inverkar positivt på såväl kamratgemenskapen som inställningen till arbetet. Lagidrotter där många kan vara med rekommenderas. Volleyboll, fotboll, stafetter, simning samt terränglekar och naturstigar brukar uppskattas. Eleverna behöver dagligen också fritt få disponera viss tid för egen räkning.

Utrymme bör också ges åt gemensamma kvällssamlingar då alla som vill kan få vara med och lämna bidrag till trevnaden. Det kan bli fråga om ren underhållning, sång, lekar, korvgrillning vid lägerelden eller dylikt. Programmen bör arrangeras av eleverna själva, i de lägre åldrarna ibland tillsammans med läraren eller någon annan vuxen. Elevgrupperna svarar för kvällssamlingarna var sin kväll och programmen diskuteras lämpligen med läraren i förväg. En skolklass från lägerskolorten kan inbjudas till en kvällssamling för gemensam trivsel.

Specialundervisningen och lägerskolan

Grundtanken för undervisningen av barn med olika slag av skolsvårigheter är att de i möjligaste mån bör gå i vanliga klasser. Därigenom bör dessa elever också ha möjligheter att komma med på en vanlig lägerskola. Det är dock angeläget att också elever med mycket påtagliga skolsvårigheter och som placerats i specialklass får möjlighet att uppleva den annorlunda verksamhet som pågår under en lägerskola.

Stor omsorg måste läggas ned på planeringen av en lägerskola i vilken elever med skolsvårigheter deltar. Dessa elever är ofta mer eller mindre skoltrötta, varför motivationen ägnas speciell uppmärksamhet. Studieuppgifterna måste ofta göras korta och klart avgränsade. Arbetsprogrammet bör göras flexibelt med många alternativa uppgifter och det måste kunna förändras med tanke på att elevernas arbetsförmåga ofta varierar starkt från dag till dag. Idrott, bad och friluftsliv bör ges stort utrymme. På eftermiddagar och kvällar behövs ganska mycket organiserad sysselsättning. Medresande lärare får vara beredda på att dessa elever ofta har stort behov av särskild omsorg. Vad eleverna speciellt behöver känna är att de lyckats med sina uppgifter. Det ökar deras självförtroende och ger en känsla av trygghet. En riktigt upplagd lägerskola bör kunna ge dessa elever positiva värden av bestående art.

För elever med syn- eller hörselskada eller rörelsehinder, där handikappet medför en begränsning av deras erfarenheter, ger lägerskolvistelsen rika möjligheter till vidgade kontakter. Den gemensamma upplevelsen utgör också en värdefull motivation för olika uppföljande aktiviteter i skolan.

Efterarbete

Det som under lägerskoldagarna studerats ute i samhälle och natur fordrar efter hemkomsten till förläggningen bearbetning och fördjupande studier. Oftast bör efterarbetet leda fram till en **redovisning och sammanfattning**.

Redovisningen ger eleverna en viktig färdighetsutbildning, förmedlar information om de olika gruppernas arbete och är en stimulerande faktor under arbetet med de olika uppgifterna.

Det hör till det typiska för lägerskolarbetet att eleverna får tillfälle att koncentrera sitt arbete på ett fåtal uppgifter. Lika viktigt är det dock att samtliga elever i klassen får en orientering om vad

kamraterna har gjort och på det sättet får en helhetsbild av lägerskolprojektet.

Eleverna bör uppmanas att redan vid planeringen av sin arbetsuppgift diskutera hur redovisningen lämpligen bör ske.

Förutsättningar för redovisningen

Redovisningen får inte bli något självändamål. I vissa fall kan uppgiften ha varit av sådan karaktär att en formell redovisning är överflödigt. Vetenskapen om en väntande redovisning får inte ta bort glädjen med arbetet. Att arbetet utförts bör dock i allmänhet dokumenteras på något sätt.

Viktigt är att fastställa vad som skall redovisas. Ibland har flera elevgrupper arbetat med samma uppgift, och då kan olika moment fördelas mellan grupperna.

Under förberedelserna för arbetet bör eleverna göra klart för sig för vilka redovisningen kommer att ske och ta hänsyn till detta. De måste också ha klart för sig att syftet med redovisningen främst är att låta andra få ta del av bl a de upplevelser de gjort. Många olika personer kan tänkas vara intresserade förutom läraren och den egna klassen.

Någon gång behöver enstaka kamrater orienteras enskilt om arbetsresultaten, t ex om de ej kunnat närvara vid redovisningen eller om de skall fortsätta eller bygga på det arbete som redovisats.

Som tidigare påpekats är det värdefullt med kontakter med lägerskolortens elever. Ett lämpligt tillfälle för sådana kontakter kan bli a redovisningarna vara, särskilt om något som rör bygdens ungdom eller skola skall tas upp.

Har någon elevgrupp under en dag fått följa en yrkesman i arbetet kan det vara av intresse för denna person att få lyssna till vad eleverna lärt sig, hört och sett. I enstaka fall kan kanske redovisningarna bli så lyckade, att de förtjänar att spridas till en större allmänhet. Någon form av utställning kan då exempelvis ordnas. När redovisningarna sker muntligt bör eleverna uppmanas att i förväg ta tid på sitt framträdande, så att de kan hålla de tidsramar som gjorts upp. På högstadiet, då eleverna i allmänhet är på lägerskola under en vecka, bör redovisningarna kunna avslutas under denna tid. Ibland kan det emellertid vara bra att spara någon redovisning tills man är tillbaka i hemskolan. Det gäller speciellt de redovisningar som till väsentlig del bygger på stillbilder och film.

På lägre stadier kan klassläraren med fördel låta eleverna utföra enkla redovisningar på lägerskolan men vänta med sammanfattning och utvär-

dering tills man återkommit till hemskolan. Härigenom kommer också lägerskoldagarna in som ett naturligt led i den ordinarie undervisningen.

Redovisningarna kan förläggas till bestämda tider, t ex till kvällarna. En annan möjlighet är att koncentrera redovisningarna till en bestämd dag. Man bör dock inte fastna i principer. Vissa dagar bjuder på överraskningar som gör att i förväg uppgjorda planer måste justeras.

Redovisningarna bör i görligaste mån vara informativa, åskådliga, rikt varierade och aktiverande.

Följande redovisningsformer kan t ex utnyttjas:

arbetsbok

dagbok

demonstration, diagram

faktakatalog ("Vet ni att...?")

film

foto

föredrag

intervju

ljud och bild i kombination

modell

montage

rapport

stencilerat material

tabell

teckning, skisser

tidning

tävling

utställning

experiment

dramatisering.

Elevgruppen bör tillsammans med läraren diskutera vilken eller vilka former som lämpar sig bäst vid de olika redovisningarna. Eftersom arbetsuppgifterna i många fall skiljer sig markant från varandra, kommer också redovisningssätten att behöva varieras.

Redovisningens utformning

Den muntliga redovisningen torde på alla stadier vara den vanligaste. Viktigt är att formerna för denna varierar så att redovisningen inte enbart blir innanläsning. Eleverna bör vara så förtrogna med innehållet, att de inte känner sig helt bundna till texten. Enstaka stödord som kommer i väl genomtänkt följd är ofta att rekommendera fram-

för ett fullständigt manuskript. All muntlig redovisning bör varieras med t ex bildvisning, ljudillustrationer, demonstrationer etc.

Arbetsboken som redovisningsform har både sina för- och nackdelar. En av fördelarna är att eleverna får ett eget material att visa upp och ta med sig hem. De olika arbetsbladen kan göras prydliga och förses med rubriker, skisser, teckningar, inklistrade detaljer etc. Arbetsboken kan färdigställas av enskilda elever men kan också utföras av elever gemensamt. Både yngre och äldre elever kan använda denna redovisningsform. En av nackdelarna med arbetsboken är att det är svårt för övriga elever att ta del av redovisningen.

Denna svårighet kan emellertid undvikas om arbetsbladen kan kopieras och utdelas till samtliga elever. Särskilt på högstadiet kan denna redovisningsform vara lämplig som komplettering till den muntliga framställningen.

Att föra **dagbok** över sina arbetsuppgifter och upplevelser under lägerskolan är en redovisningsform, som också förtjänar att prövas på alla stadier. I dagboken bör inte enbart resultat av egna uppgifter nedtecknas utan även viktigare data om kamraternas arbeten som de framkommit vid redovisningarna.

Lägerskolan bjuder på möjligheter till **bildarbete** inom ett mycket brett register. Förutom teckning, målning och skulptur som uttryck för upplevelser, kan nämnas reportageteckning med filt- och fiberspetspennor. Det kan gälla miljöer, människor, detaljer i natur, bebyggelse, redskap osv samt rent informativa bilder såsom lägesbeskrivningar, kartskisser och schematiska processbeskrivningar.

Bilderna kan användas på ett mycket varierat sätt, t ex i utställningar tillsammans med text och insamlat material men också överförda till stordia för att förtydliga muntlig framställning eller som bakgrundsmiljö vid uppspelning av bandade intervjuer och dramatiseringar i form av skuggspel.

Framkallningstiden för fotografiska bilder gör att dessa knappast kan komma till användning under själva lägerskoltiden, men i gengäld kan stillbilds- och filmkameran ge material till en senare bearbetning av stoffet. Fotografiska bilder kan tas till utgångspunkt för diskussioner kring trafikplanering, bebyggelse, arbetsmiljöer, landskapsförändringar, nedskräpning, miljövård, arbetsmarknadsproblem, turistreklam osv. Stillbild och film kan tillsammans med ljudupptagningar användas för att förmedla lägerskolintryck till kamrater, föräldrar och lärare.

Ibland kan elevgrupper vilja bygga **modeller** av verkligheten. En modell av närområdet kan byggas av t ex sand eller pappermaché. Ett enstaka bergs utseende och geologiska uppbyggnad kan visas genom hopplockning och formande av de bergarter som ingår i berg av t ex typ Kinnekulle, varvid också lagerföljden kan illustreras på åskådligt sätt.

Ljudinspelningar av t ex fågellåten, låten från olika husdjur, vågskvalp, motordunk m m kan utgöra värdefullt stöd vid bildvisningar. Förutom redovisningstillfället i hemskolan kan de användas vid kommande introduktioner av lägerskolidén för elever, föräldrar och lärare.

För de intervjuer som behöver göras är en portabel bandspelare av stort värde. Vid redovisningen kan det inspelade materialet medverka till att ge en autentisk upplevelse av vad som förekommit. Efter uppspelningen kan det vara lämpligt att ställa några frågor till lyssnarna, dels för att aktivera dem och dels för att kontrollera om upplysningarna i intervjun uppfattats. Frågorna kan därvid gälla både sakinnehåll och t ex dialektala uttryck och satsmelodier. Om bandspelare saknas vid intervjutillfället, måste noggranna anteckningar föras så att det efteråt är möjligt att redovisa resultatet av samtalet på ett korrekt sätt. I dessa fall kan intervjun återges i dramatiserad form vid redovisningen.

Demonstrationer används ofta i lägerskolsammanhang. Vid naturstudier sker kanske insamling av material som efter bearbetning eller preparering kan demonstreras och kommenteras. Vissa demonstrationer kan med fördel göras direkt vid studieobjektet. Man kan t ex vid redovisning av kvartärgeologiska fenomen samla övriga gruppdeltagare vid rullstensåsen, ändmoränen, flyttblocket etc. Olika bergarters hårdhetsgrad kan t ex också lättare demonstreras ute i fält.

Resultatet av vissa studier på en lägerskola kan ibland redovisas genom enkla försök eller experiment. Exempel på sådana försök för de högre stadierna är bl a följande:

- Vitmossans eller torvströns vattenuppsugande förmåga.
- Olika mineralers hårdhetsgrad, reaktion med saltsyra etc.
- Olika jordars dräneringsförmåga (vattengenomsläpplighet).
- Sedimentationshastigheten för olika kornstorlekar, pH-mätningar på jord- och vattenprover.
- Kloridhalten i vatten från olika hällskar vid strandstudierna.

Olika typer av **diagram** är lämpliga att använda vid redovisningar. Vid väderobservationer, industribesök (produktionsutvecklingen), lantbruksstudier (skördeutveckling, husdjursbesättningarnas utveckling m m) ger denna redovisningsform god information. Symboliska diagram i vilka eleverna till en del kan utnyttja sin fantasi för att göra diagrammen åskådliga är lämpliga att använda t ex för att visa husdjurs- och skördeutvecklingen för ett jordbruk. De kan rita olika antal symboler i proportion till de olika årens värden. Väderdiagrammen kan lämpligen växa fram under veckans lopp och vara placerade så att alla lätt kan följa utvecklingen.

Vissa elever eller elevgrupper föredrar att vid redovisningstillfället ha en s k **faktakatalog** att visa upp. Görs denna effektfull genom användande av textade upplysningar i lämpliga färger, kan denna redovisningsform ge gott resultat. Själva arbetet med att göra faktakatalogen, där varje mening börjar med: Vet (visste) ni att . . ., kan stimulera eleverna att söka upplysningar vid sina undersökningar. Denna faktakatalog kan användas på skilda stadier och vid de flesta studier på lägerskolan. Anslås den ges möjlighet till studier även efter själva redovisningstillfället.

Tabeller över resultat från undersökningar i naturen kan ge en god bild av verkligheten, t ex pH-undersökningar, antal fågelarter inom skilda områden och vid skilda tider under dagen, frekvensen av olika växtarter inom barrskog, lövskog, ängsmark osv. Tabellerna bör kommenteras, och det är därvid angeläget att inte enbart konstatera hur förhållandet är utan också söka ge en förklaring.

Att göra en **tidning** under lägerskoldagarna är

en uppgift som en del elever gärna ägnar sig åt. Oftast är det lämpligt att endast en elevgrupp får detta uppdrag. Denna grupp bör då försöka följa de övriga gruppernas arbeten för att kunna ge en så fyllig och gärna rikt illustrerad tidningsrapport som möjligt. Kan tidningen göras dagsaktuell och vara färdig för distribution varje morgon (tidning på sängen), kan den i hög grad bidra till att skapa motivation för lägerskolarbetet. Omfattar lägerskolan endast ett par dagar torde det vara lämpligare att tidningen färdigställs i hemskolan. En tänkbar möjlighet är också, att samtliga gruppers redovisningar sätts in i en gemensam tidning. En **vägg-tidning** lämpar sig troligen bäst på låg- och mellanstadiet. Sammanställningen och uppsättningen kan då göras efter hemkomsten och eleverna har möjlighet att studera de olika gruppernas "tidningsartiklar" på klassrumsväggen under kortare eller längre tid.

Montage i olika utformning, innehållande t ex foto och andra bilder, olika industriprodukter, jordbruksprodukter, upphittade föremål i naturen, växter eller växtdelar, är en ofta använd redovisningsform som tidigare antytts. Ibland kan ett montage vara ett lagarbete mellan två eller flera grupper som arbetat med samma tema men haft olika deluppgifter.

En **tävling** i samband med redovisningen kan ibland arrangeras. Under själva redovisningen visas t ex växter, blad från olika trädslag m m. Sedan redovisningen avslutats kan en kontroll av lyssnarnas kunskaper äga rum, varvid de olika grupperna tävlar sinsemellan.

Rapportering av det som enstaka elever eller elevgrupper ägnat sig åt och lärt sig under en viss tid kan i många fall vara en ledig och omväxlande redovisningsform. Det kan t ex gälla att för övriga grupper rapportera vad man funnit eller vad nytt som hänt inom en naturruta. Denna redovisning bör ske dagligen, varigenom lyssnarna får möjlighet att lättare märka den förändring av växt- och djurlivet som sker, t ex under våren. En daglig rapport om väderobservationerna kan också vara värdefull. Även de muntliga rapporterna bör dock i möjligaste mån ledsagas av visning av föremål, växter, djur, diagram etc.

En **gemensam utställning** av gruppernas redovisningar kan ge en helhetsbild av olika aktiviteter under lägerskoltiden. Den kan också utnyttjas för att demonstrera för invånarna på lägerskolorten eller för kamrater i hemskolan och föräldrar hur arbetet varit och vilka resultat som vunnits.

Utvärdering

Framför allt för lärarens fortsatta arbete är det värdefullt att genom någon form av utvärdering få reda på hur eleverna upplevt lägerskolan. Men även för skolans ledning och för föräldrarna är en sådan utvärdering av intresse. Genom att låta eleverna fylla i ett frågeformulär med väl genomtänkta frågor eller genom intervjuer kan läraren få en uppfattning om hur lägerskolan fungerat och vad som varit positivt och negativt. Resultatet av en sådan utvärdering blir förmodligen något varierande beroende på om den genomförs omedelbart efter hemkomsten eller efter en till två veckor.

Följande huvudpunkter kan behandlas i frågeformuläret:

1. Upplevelser
2. Kunskaper
3. Tiden (antal dagar, årskurs, årstid o d)
4. Arbetssättet
5. Kamratskapet
6. Studieuppgifternas utformning
7. Fritiden
8. Förläggningen (måltider, inkvartering, möjligheter till fritidsaktiviteter, förläggningens läge m m)
9. Önskemål

Jämsides med en enkät kan klass- eller grupp-samtal användas som utvärdering.

Bilagor

Exempel på genomförda lägerskolor på grundskolans olika stadier (lärarrapporter)

Bilaga 1. Lägerskola på våren i årskurs 3

Allmänna förutsättningar

Under ett föräldramöte i årskurs 3 i en skola i Stockholm diskuterades hur av eleverna sparade medel bäst skulle användas. En förälder föreslog en resa med övernattnin g. Ett annat förslag framfördes om att anordna lägerskola, som skulle omfatta tre hela dagar och två nätter. Förslaget om lägerskola väckte allmänt gillande.

Lägerskolan förlades till en friluftsgård utanför Stockholm där förläggning och mat kunde fås till ett passande pris. Klassläraren och en förälder följde med som ledare. Skolan betalade den abonnerade buss som transporterade eleverna till och från friluftsgården.

Lägerskolan förbereddes bl a genom telefonkontakt med den vid friluftsgården anställde fritidsintendenten, som utlovade hjälp med planläggningen av en del banor och stigar genom kartstudier. Personliga förbesök vid anläggningen behövdes inte.

Förläggning

Friluftsgården består av en huvudbyggnad med kök, matsal och sällskapsrum samt bastu. Förläggningsbyggnaderna är grupperade kring en gård.

2 toaletter och tvättrum finns i förläggningsbyggnaderna.

Klassen bestod av 23 elever, 12 flickor och 11 pojkar. Pojkarna inkvarterades i en stor förläggningssal, klassläraren i ett mindre rum och flickorna i ett annat hus med den medföljande föräldern i ledarrummet. Samlingsstunder ägde rum i en tillgänglig friluftskyrka.

Utrustningslista

Elevernas personliga utrustning bestod av för årstiden lämplig klädsel för vistelse i skog och mark. Alla elever medförde minst två ombyten.

Arbetsätt

Lägerskolan planerades och genomfördes i form av grupparbeten. De olika grupperna fick sina uppgifter redan i skolan och fick tillfälle att förbereda dem. Begreppet biotop förklarades.

De olika grupperna fick som uppgift att studera: *Ängen, Stranden, Barrskogen och Lövs kogen*. Lämpliga områden valdes ut i närheten av gården. Växt- och djurliv skulle studeras och intressanta ting insamlas.

Grupparbetena redovisades med hjälp av stora tavlor av vit papp med påklustrade fynd, ritade eller urklippta blommor, träd, buskar och djur.

Redovisningen skedde också muntligt för kamraterna. Varje elev förde dagbok över lägerskolan.

Program

Som grund för programmet låg Skid- och Friluftsförbundet "Skogsströvarna". Utarbetade förslag till övningar som finns i handledningen för ledare, lämpade sig väl att utnyttja på lägerskolan. Handledningen omfattar anvisningar om naturkunskap, naturvård, orienteringsövningar, friluftsspel, friluftsteknik och förfarandet vid olycksfall.

1:a dagen

- 08.45 Samling vid skolan
- 09.00 Avfärd till friluftsgården
Omedelbart efter framkomsten: inkvartering, rundvandring i lokalerna och den närmaste omgivningen
- 11.00 Vi bekantar oss med schemat, delar ut dagböcker. Ordningsregler och gruppindelning
- 12.00 Lunch
- 13.00 Skogsmulle-stigen, olika terrängområden besöks
- 14.00 Vi ritar en kartskiss över området
- 15.00 Friluftsspel
- 16.00 Avståndsberäkning, stegningsövningar
- 17.00 Middag
- 18.00 Vi skriver dagbok, illustrerar
- 19.00 Orientering, saft och bullar, film
- 21.30 Godnatt

2:a dagen

- 08.00 Frukost
- 09.00 Morgonsamling i kyrkan: Om allemansrätten
- 09.30 Naturstig med naturfrågor. Vid mål: Vi gör ett miniatyrrevir
- 10.30 Biotopstudier Ängsmark, Vid vatten, Barrskog och Lövskog
- 12.00 Lunch
- 13.00 Naturpromenad till lantgård och flygplats
Vi kokar choklad på stormkök. Rastteknik
- 17.00 Middag
- 18.00 Grupparbete
- 20.00 Lägerbål, pinnbrödsbakning, korvgrillning
- 21.30 Godnatt

3:e dagen

- 08.00 Frukost
- 09.00 Miniatyrorientering
- 10.00 Spår och spårtecken, snitslade banor med frågekort

- 12.00 Lunch
- 13.00 Ridning
- 14.00 Bad, båtvett
- 15.00 Avslutande grupparbete
- 16.00 Dagbok
- 17.00 Middag, packning och hemfärd
- 18.30 Återkomst till skolan

Utvärdering

Betydelsen av att eleverna under otvungna former får samarbeta utanför klassrummets ram kan inte nog understrykas. Det är uppenbart befrämjande för bl a deras sociala utveckling.

Intresset för djur och natur var mycket starkt bland eleverna. En konkretisering av den naturorienterande undervisningen är på det aktuella åldersstadiet således synnerligen befogad.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bilaga 2. Lägerskola på hösten i årskurs 5

Allmänna förutsättningar

Under våren i årskurs 4 var en Linköpingsklass på lägerskola i Östergötland. Erfarenheterna skapade hos elever och föräldrar en mycket positiv inställning till lägerskolverksamhet och man beslutade sig redan då för att undersöka ekonomiska förutsättningar för ännu en lägerskola till hösten samma år.

Till skillnad från vårens lägerskola, som mest tog fasta på naturstudier och friluftsliv, skulle höstens lägerskola ägnas åt studier av hur olika människor utformat sina levnadsförhållanden inom en begränsad geografisk miljö och hur de utnyttjat och utvecklat sina resurser för ekonomiska, sociala och kulturella behov.

I den bygd man skulle besöka ser man tecken på en begynnande utflyttning. Det gamla bondesamhällets servicefunktioner har förändrats. Affärer dras in. Poststationen försvinner och ersätts av en bilburen lantbrevbärare med kontoret "på fickan". Mejeriet har just slagit igen. Ortens skola är av klasstyp b och B för låg- och mellanstadierna, högstadiet däremot är centraliserat till storkommunens centrum.

Jordbruket i trakten kämpar med kravet på rationalisering både vad gäller areal, produktion, maskinell utrustning och byggnader.

Bysmeden — som ytterst sällan skor en häst — har gått över till produktion av rörmöbler och stegar. Vattnet i sjön är relativt rikt på fisk och kräftor. Än genom byn leder förbi ett flertal rester efter kvarnar och sågar. Några är delvis i bruk. Skogsbruket som drivs under ledning av en skogvaktare är relativt modernt och rationellt.

I byn finns en delvis medeltida kyrka rik på målningar.

Fakta, tradition, saga och sägen kan förmedlas av samarbetsvilliga och mycket lämpliga intervjuobjekt, t ex fiskaren, jägaren, skogvaktaren, arrendatorparet, mjölnaren, torparparet, smeden, sågverksarbetaren, läraren och eleverna, kyrkoherden och förlägningens husmor.

Under rekognoseringen blev man mer och mer övertygad om att här fanns en bygd där eleverna i klass och grupp själva skulle kunna "upptäcka en by".

Arbetet inriktades mot och förbereddes utifrån följande frågeställningar:

Vad har naturen givit människorna i denna bygd?

Vad har människorna gjort med de tillgångar som naturen givit dem?

Lärares uppgift var närmast att utforma lägerskolan så att eleverna själva skulle kunna studera och förstå skillnaden mellan förr och nu, mellan förhållandena på landsbygd och i stad, etc.

Problemet var främst om eleverna var mogna nog att i fria arbetsformer organisera något som liknade egen planering och eget arbete, dvs om den metodiska och studietekniska förträning som eleverna fått i skolan varit tillräcklig.

De kunskaper och färdigheter som eleverna skaffade sig i den nya miljön måste också senare kunna överföras till andra miljöer, t ex vid studiet av vårt land i övrigt, främmande länder eller främmande världsdelar.

Föräldrarna gavs en rätt uttömmande information om lägerskolans lokaler och syftet med lägerskolvistelsen. Informationen omfattade tema, arbetsformer, program med gruppuppgifter samt schematisk skiss av arbetsgången.

Information till föräldrarna

Föreläggningen kommer att ske i en större stuga och i några småhus. Husmor finns som lagar maten. Städning och disk får eleverna hjälpa till med. *Tema*: "Vi upptäcker en by".

Lägerskolan vill:

- genom direktkontakt påvisa hur människorna i ett litet samhälle på landsbygden utnyttjar de naturtillgångar som getts dem
- visa den oerhörda förändring som just nu äger rum på landsbygden
- genom direktkontakter skapa förståelse för människor i en annan miljö och visa hur samarbetet mellan folk på landet och i staden fungerar.

PROGRAM

1:a dagen

Kyrkbyn

Gemensamt arbete

Eleverna hälsas välkomna av kyrkoherden i medeltidskyrkan. Kyrkoherden berättar om

- a) Vad naturen gett människorna
- b) Församlingens utveckling (1850, 1910, 1965 och 1980)
- c) Kyrkan

Veckans exkursionsmål utmärks på en stor karta över trakten kring kyrkan.

Gruppuppgifter

1. Medeltidskyrkan
2. Psalmdiktaren Samuel Hedborn
3. Skrock och sägner från trakten
4. "Eremitens" grotta

Idrottsutbyte med skolan på lägerskolorten

2:a dagen

Vad jorden ger

Gemensamt arbete

Besök på en stor bondgård med hela klassen. Guide. På bondgården finns dels en gammal ladugård, dels en toppmodern nybyggd ladugård.

Gruppuppgifter

1. Jordbruksredskap förr och nu
2. Besök hos en gammal torpare
3. Besök hos en arrendator
4. Besök på mejeriet
5. Besök i kvarnen

På gården finns några ridhästar som eleverna kan få rida på.

3:e dagen

Vad skogen ger

Gemensamt arbete

Besök hos skogvaktaren, som berättar om skogen och dess skötsel, visar olika skogsredskap och lär ut hur man planterar och gallrar.

Gruppuppgifter

1. Skogsbruksredskap förr och nu
2. Sågverket
3. Allemansrätten
4. Svamp
5. Bär
6. Besök hos en jägare
Naturstig.

4:e dagen

Vad vattnet ger

Gemensamt arbete

Eleverna får vara med om kräftfiske (eventuellt sikfiske).

Vattnet som drivkraft. Vi studerar hur kvarnen drivs.

Gruppuppgifter

1. Fiskar i byns sjö
2. Intervju med fiskare
3. Sägner om byns sjö
4. Bad- och båtvevt
5. Inblåsningsmetoden
Fisketävling eventuellt. Bad, simprov eventuellt.

5:e dagen

En dag som ...

Gruppuppgifter

- ... jordbruksarbetare
- ... ladugårdsskötare
- ... kvarndräng
- ... mejerist
- ... sågverksarbetare
- ... brevbärare
- ... varubussförsäljare
- ... elev i b- eller B-klass

Förberedelser för avskedsfest.

Traktens befolkning inbjuds till tack- och avskedsfest.

Efterarbete

Ordnanande av utställning för föräldramöte.

Schematisk skiss av arbetsgången 1:a dagen Kyrkbyn

Exempel på arbetsgången

GEMENSAMT ARBETE
(förmiddagspassen)

STIMULATION I KLASS
Presentation av dagens tema

STUDIEBESÖK I KLASS
Eleverna ställer frågor och antecknar

GRUPPUPPGIFTER
(eftermiddagspassen)

Samuel Hedborn, psalmdiktaren
Kyrkans yttre
Sägner om Krister Eremiten
Kristna symboler i kyrkan
Takmålningarna
Kyrkans inre
Sakristian och vad där förvaras

REDOVISNING I KLASS
av gruppernas arbete

REDOVISNING AV VALDA DELAR
för ortsbefolkningen

Utvärdering

Hittills har endast lägerskolan presenterats så som den var tänkt att genomföras. Det blev nödvändigt att göra avvikelser från grundplanen. Planeringen av en lägerskola får inte göras fastare än att omkastningar och omplaceringar kan ske. Enligt läroplanen skall dessutom eleverna beredas tillfälle att vara med vid eller påverka planeringen och utförandet.

Eleverna måste ha en viss vana att arbeta självständigt och i grupp under eget ansvar. Det är förutsättningen för att arbetet vid en lägerskola av den typ som beskrivits verkligen skall ge det man vill få ut av den.

Studietekniska färdigheter övades intensivare än vanligt veckorna före avresan. Det fanns då verkligen motivation för att träna intervjuteknik, anteckningsteknik, hur man sköter en bandspelare etc.

I förberedelserna ingick också att komma överens om en del ordningsregler för lägerskolan.

Det svåraste problemet med en lägerskola är kanske hur ledarfrågan skall lösas. Detta problem löstes på ett sätt som tidigare prövats med gott resultat. En elev på högstadiet som tidigare varit med om åtskilliga lägerskolor använde en del av sin pryperiod till ledarträning.

Däremot avslöjades så litet som möjligt om vad eleverna skulle få uppleva. Det skulle ha varit att förta en del av spänningen inför uppgiften att upptäcka en by.

Lägerskolan påverkade positivt även arbetet med intresseområden i oä under resten av höstterminen. Frågeställningar av följande typ blev t ex mer konkreta för eleverna:

Vad har naturen gett människan — i Norge?

Hur utnyttjar norrmännen det naturen givit dem för att skaffa sig mat, hus och hem?

"Vi upptäcker en by" blev också något av en referensram för de upptäcktsfärder till andra länder som man i fortsättningen måste göra med enbart text- och AV-hjälpmiddel.

Exempel på hur programmet under en dag utfördes

4:e dagen

Vad vattnet ger

Gemensamt arbete

I det gemensamma arbetet ingick att se på hur man vittjade nät och burar. Därefter följde eleverna ån från regleringsluckan vid sjöns utflöde, gick igenom

smedjan, studerade vegetationen efter ån, samt rester av vattenhjul, nybyggda vattenrännor och turbiner ner till kvarndammen och kvarnen. Mjölaren tömde turbinhusen så eleverna kunde gå ner och studera turbinerna.

Gruppuppgifter

- Intervju med smeden
- Växter kring bäcken
- Dissektion av fiskar
- Intervju med "Sika-Kalle" (fiskaren)
- Bad- och båtsett
- Bygga vattenhjul och framställning av elkraft
- Kvarnen
- Djur i byns sjö

Dagsprogrammet avslutades med kräftkalas på kvällen.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bilaga 3. Lägerskola på våren i årskurs 8

Allmänna förutsättningar

En klass av årskurs 8 i en skola i Stockholm hade under en vecka i månadskiftet maj—juni en lägerskola i norra Dalarna. Klassen var förlagd på en f d fåbodvall. Som ledare medföljde förutom den manliga klassföreståndaren, som normalt undervisade i religionskunskap, biologi och kemi, elevernas kvinnliga lärare i svenska och engelska. Hushållet sköttes av två medföljande köksbiträden och för intendenturen svarade klassföreståndaren.

Resan till förläggningen företogs med abonnerad buss, som disponerades under hela lägerskoltiden för transporter inom kommunen. Lägerskolan hade förberetts enbart genom kartläsning och telefonkontakter och ingen av ledarna hade tidigare besökt förläggningsplatsen eller kommunen. Klassföreståndaren och kökspersonalen reste upp till förläggningsplatsen ett dygn före eleverna. Den andra läraren var färdledare i bussen.

Information till föräldrarna

Förläggningsplats, tider (meddelande till elever och föräldrar)

Förläggningens adress: NN-skolan, X-köping
Telefon i angeläget ärende:
00 00 00

Förläggningen: Tre välutrustade stugor står till förfogande. I huvudbyggnaden inryms förutom kök och storstuga ett logement om 16 platser uppdelat på 4 sovhytter samt ett rum med 6 platser. I en låg timrad stuga inryms två logement om respektive 7 och 8 platser. I ett s k "kyllhus" inryms två rum om respektive 4 platser.

Avresa: Annandag Pingst 30/5 1966 kl 21.00 från skolan.

Samling sker 20.45 utanför bespisningsingången.

Hemkomst: Lördagen den 4/6 1966 omkring kl 21.00 till skolan.

Reseförseningar meddelas klassens föräldrarepresentant, hr NN, tel 000000.

Utrustningslista bifogas.

Gruppernas val av arbetsuppgifter

Grupp 1

Natur: Urskogsreservatet

Näringsliv: Tillverkning av timrade stugor

Kommun: Möjligheter för unga och äldre till fritidssysselsättning

Språk: NN-målet

Grupp 2

Natur: Urskogsreservatet

Näringsliv: Blygruvan

Kommun: Samhällets historia

Språk: Samiska

Grupp 3

Natur: Fjället som biotop

Näringsliv: Hemslöjden i bygden

Kommun: Kommunikationerna

Språk: NN-målet

Grupp 4

Natur: Fjället som biotop

Näringsliv: Jordbruk — skogsbruk

Kommun: Bebyggelsen

Språk: Samiska

Plan över kökshandräckningen

	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3	Grupp 4	Grupp 1
Frukost					
Lunch	2	3	4	1	4
Middag	3	4	1	2	Grupperna
Kvällsmål	4	1	2	3	2 o 3 er- håller spe- ciella städ- uppgifter

Exempel på program

1:a dagen

- 07.00 Ankomst till lägerplatsen, installering
- 08.00 Frukost, därefter vila
- 10.00 Materiefördelning, orientering om arbetsuppgifter och arbetets organisation
- 12.00 Lunch
- 13.00 Fjälltur
- 16.30 Middag
- 18.00 Avfärd till kommunalhuset
(Orientering om kommunen i kommunalhuset, frågestund)
- 20.00 Kvällsmål
- 20.30 Kamratafton
- 22.00 Sängdags

2:a dagen

- 07.00 Väckning
- 08.00 Frukost
- 08.45 Grupparbete

- 12.00 Lunch
- 13.00 Fortsatt grupparbete
- 16.00 Middag
- 17.30 Volleyboll
- 19.30 Kvällsmål
- 20.00 Kamratafton
- 22.00 Sängdags

5:e dagen

- 07.00 Väckning, packning, förläggningen bryts
- 08.00 Frukost, förberedelser för redovisning
- 09.00 Redovisning. Disposition: Natur
Näringsliv
Kommun
Folk, språk
- 10.15 Städning
- 11.00 Lunch, därefter samling för avslutning
- 12.00 Avfärd
Under färden middag på restaurang
- 21.00 Återkomst till skolan

Exempel på detaljprogram för en kamratafton

2:a dagen

1. "Lägerskolrop" och allsång.
2. Tävling mellan grupperna: stafett med att skicka en ring mellan gruppmedlemmarna med hjälp av en tändsticka som hålls mellan tänderna.
3. Munspelssolo av Hans.
4. Allsång.
5. 20 frågor — lek där en person genom att ställa frågor på vilka bara ges svaren ja eller nej försöker lista ut vad övriga kommit överens om att tänka på.
6. Burr-leken. Klassens mästare på 7:ans multiplikationstabell koras.
7. Allsång.
8. Sant eller lögn? Utslagstävling med möjliga och omöjliga påståenden som eleverna en och en får chansa ett ja eller ett nej på.
9. Levande charad. En grupp får i uppdrag att illustrera ett verb, t ex KRAMA genom att hitta på sysselsättningar som har som begynnelsebokstav var och en av de ingående bokstäverna i verbet. Därefter illustreras **det hela** (hela ordet). Övriga grupper söker lista ut vad det är för ord man illustrerar.
10. Kvällens uppdrag: Bärbro och Tomas får i uppgift att vara mödeskapare med hjälp av var sin dagstidning och en ask knappålar.
11. Arne och Gunnar spelar gitarr.
12. Godnattsaga om Lille Huno ur Povel Ramels Från min galna hage.
13. Allsång.

Exempel på elevinstruktioner

Undersökning av naturen:

URSKOGSRESERVATET

Orientering:

Väster om kommunen och SV om fjället har domänverket avsatt ett **naturreservat**, som i söder gränsar till lägerskolans förläggning. Anledningen till att området avsatts som reservat är den 200—300-åriga granskog, som finns här. Genom området går en stig om c 4 km, som man kan följa, om man vill få en god bild av vad reservatet har att bjuda. Stigen är markerad med gula märken.

Uppgift: Ge en beskrivning av reservatet som kan vara till ledning för en intresserad turist.

Förslag till arbetsgång

1. Vandra den gulmarkerade stigen. Börja i norr och följ stigen mot söder till lägerskolans förläggning. Stanna gärna upp på några ställen för att göra mer noggranna iakttagelser. — Enligt revirförvaltaren finns det stora skillnader i naturens utseende i norr och i söder beroende på olika vattentillgång. Kan ni iaktta skillnaderna? Hur märks de?
2. Gör minst **en** noggrann undersökning av en vegetationsruta, som ni lagt ut på ett ställe efter stigen. Följ därvid gärna de tips som ges i arbetsuppgiften om fjället som biotop.
3. Ägna djurlivet särskild uppmärksamhet. Ni skall ha otur om ni inte träffar på exempelvis bergfink och lavskrika. Även ripor påstås vara vanliga. Ser ni några andra djur? Spår? Utnyttja häftet om spår och "i färg"-faunorna.
4. I Dalarna finns dels ytterligare tre naturreservat, dels en nationalpark.
 - a) För reservatet Njupeskar har domänstyrelsen givit ut en broschyr. Jämför beskrivningen av detta område med reservat i denna kommun. Verkar det finnas några likheter?
 - b) Vad är det för skillnad mellan naturreservat och nationalpark? Studera Naturskyddsförningens utgåva av den svenska naturvårdslagen och ta reda på vilka olika slag av skydd för natur och naturföremål det finns.
5. Vid redovisningen av uppgifter bör ni uppmärksamma hur domänverket har presenterat Njupeskar. Utnyttja broschyren, som finns i tillräckligt antal för hela klassen. Försök att få några typiska fotografier.

Undersökning av näringslivet:

TILLVERKNING AV TIMRADE STUGOR

BLYGRUVAN

HEMSLÖJDEN

JORDBRUK — SKOGSBRUK

Allmänna frågeställningar framkomna vid diskussion med grupperna

1. När startade sysselsättningen? Hur är framtidsutsikterna?
Är det lätt eller svårt att få arbetskraft?
Hur lång tid måste man gå i lära för att bli yrkesskicklig?
Kan arbetet sägas vara lönande — bra? dåligt?
2. Intressanta drag i arbetet. Arbetets omfattning?
3. Vad betyder den speciella näringen för kommunen?
Hur många människor sysselsätts? Hur många människor innebär det försörjning för om man räknar med alla familjemedlemmarna? Ungefär hur stor del av kommunens inkomster täcks direkt eller indirekt av näringen?
4. Intervjua gärna någon om hur man trivs med arbetet. Skulle ni själva kunna tänka er att arbeta här?

Foton, skisser över arbetsplatsen, teckningar av redskap etc är lämpliga att ha med i redovisningen.

Speciella frågeställningar formulerade vid den preliminära diskussionen inom en grupp.

Gruvan När och hur upptäcktes gruvan?

Årlig produktion?

Procenthalt bly i malmen?

Hur djup är gruvan? Övrig omfattning?

Hur tar man hand om malmen? Vem köper den?

Vilken betydelse har gruvan haft för kommunen?

Vem äger gruvan?

Liknande inventering av frågeställningar görs av samtliga grupper.

Undersökning av några kommunala frågor av intresse eller betydelse:

MÖJLIGHETER TILL FRITIDSSYSSELSÄTTNING

SAMHÄLLETS HISTORIA

KOMMUNIKATIONERNA

BEBYGGELSEN

Allmänt

Någon **särskild** tid har inte reserverats för arbetet med dessa uppgifter. Det gäller därför för gruppen

att under veckan utnyttja de tillfällen som ges, då gruppen befinner sig i samhället. Arbetsuppgiften bör planeras redan första dagen, så att den inte kommer bort i den övriga sysselsättningen. Gå igenom veckoprogrammet. När finns det möjlighet att få tid? Vilka kontakter är önskvärda? Hur bör arbetet med denna uppgift fördelas inom gruppen?

Speciella frågeställningar och arbetsprogram vid den preliminära diskussionen inom grupperna:
Fritidssysselsättningar: Intervjuer med unga och äldre.

Samhällets historia: När kom de första människorna hit? Varför kom de hit — vad levde de av? När restes den första kyrkan? Hur gammal är den nuvarande? Hur har samhället utvidgats? Vad lever man huvudsakligen av?

Kommunikationerna, bebyggelsen: Intervjuer vid besök i kommunalhuset.

Exempel på elevredovisningar

KOMMUNIKATIONER

Grupp 3

I kommunen är kommunikationerna med buss inte så goda. De flesta har bil och använder den ofta. Till gruvan, som ligger cirka 3 mil från kyrkbyn går det en buss som är privatägd. I övrigt finns busstrafik mellan kommunen och Mora. Länsbokstaven är W i Dalarna. Förr i tiden var det vanligare med hästar som dragare men nu har de flesta traktorer. Många använder sparken på vintern därför att det är lättast att ta sig fram med den när det är mycket snö. På sommaren använder man ofta mopeder som färdmedel.

Här nedan har vi en förteckning över alla samfärdsmedel som passerade genomfartsvägen i kyrkbyn under en förmiddagstimme,

Personbilar 55 st

Bussar 2 st

Motorcyklar 0 st

Mopeder 5 st

Cyklar 25 st

Hästar 0 st

Lastbilar 6 st

BYGDEMÅL

Trots att kommunen ligger i Dalarna talas det inte vanligt dalmål här. Dialekten låter inte svensk

utan är mer lik norskan. Vi tyckte den var lätt att förstå, när kommunens invånare pratade med oss, men inte när de pratade med varandra.

Nu följer en lista på ord som vi tycker är typiska för NN-målet:

NN-mål	Rikssvenska	NN-mål	Rikssvenska
fische	fiska	fråge	fråga
marsk	mask	åerne	åarna
schusa	skjutsa	sine	sina
varste	värsta	heme	hemma
flöste	flytta	spika ige	spika igen
söre	köra	nåe	något
långspöe	metspö	sparsche	sparka
gött	gott	oppstyppta	uppstoppade
laka	lake	vä	väder
flöga	fluga	tin	tiden
gammel	gammal	åv	av
gard	gård	föll me	följa med
pryd opp	pryda upp	körs	kors
buren	burit		

Av förteckningen märker man följande typiska drag: sk blir till [ʃ], många ord som i rikssvenskan slutar på a slutar i NN-målet på e.

Vi märkte att alla sade du till varandra. Det tycker vi verkar väldigt trevligt.

1921
LÄROPLAN
FÖR
LÄGERSKOLA

Tab *Skollöroretyret* Ex. nr: 2
Läroplan för grundskolan
Lägerskola

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

Lägerskola

Läg

Allmän del (Lgr 69 I)

Supplement (Lgr 69 II)

1969 HAR UTKOMMIT

Svenska
Matematik
Främmande språk. Engelska
Musik
Teckning
Slöjd
Hemkunskap. Barnkunskap
Gymnastik
Orienteringsämnen. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Orienteringsämnen. Högstadiet
Ekonomi
Konst
Teknik
Fritt valt arbete
Undervisning i klasstyp b och B
Specialundervisning
Planering

1970 HAR UTKOMMIT

Främmande språk. Franska. Tyska
Sameskolor
Undervisning av invandrarbarn m fl
Specialskolan för syn-, hörsel- och
talskadade

1971 HAR UTKOMMIT

Praktisk yrkesorientering
Maskinskrivning
Planeringsexempel. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Undervisning om alkohol, narkotika
och tobak
Lägerskola

1972 BERÄKNAS UTKOMMA

Handskrivning
Förberedande undervisning

Utbildningsförlaget

ISBN 91-47-86080